

A MAGYAR ÍRÓK EGYESÜLETÉNEK FOLYÓIRATA

LYUKAS LÓRA

XXVI. ÉVFOLYAM II.

2017/2. SZÁM

**UTAM
A KORTÁRS
MŰVÉSZETHEZ**

**EGY
SZENVEDÉLY
TÖRTÉNETE**

**VÁLOGATÁS
A KÖRMENDI-CSÁK
KORTÁRS MAGYAR
KÉPZŐMŰVÉSZETI
GYŰJTEMÉNY
ANYAGÁBÓL**

1. Gerzson Pál: Vízparti táj, 1994
2. Sváby Lajos: Játékok, 2004
3. Schéner Mihály:
Önarckép piros kalappal,
bagollyal, 1962
4. Dienes Gábor: Paródia, 2000
5. Orosz Gellért:
Konstruktív kép I., 1946
6. Dienes Gábor: Önarckép
7. Schéner Mihály:
Szent István misztérium, 1990
8. Schéner Mihály:
Pásztor lovas, 1966

SÁGHY ILDIKÓ

„Kizökkent az idő”

A magyar, kortárs képzőművészeti mecenatúra újjászületése

Mentsen isten attól, hogy a honi mecenatúra útvesztőibe gabalyodva hosszas értekezésbe kezdek a magántámogatási rendszer történetéről. Jobban mondva, hogy az államszocializmus évtizedeiben elsorvasztott állapotának következményeiről és jelenlegi, még mindig sanyarú státusának okairól elmélkedjem. Most csak a kialakult helyzetet konstatálnám.

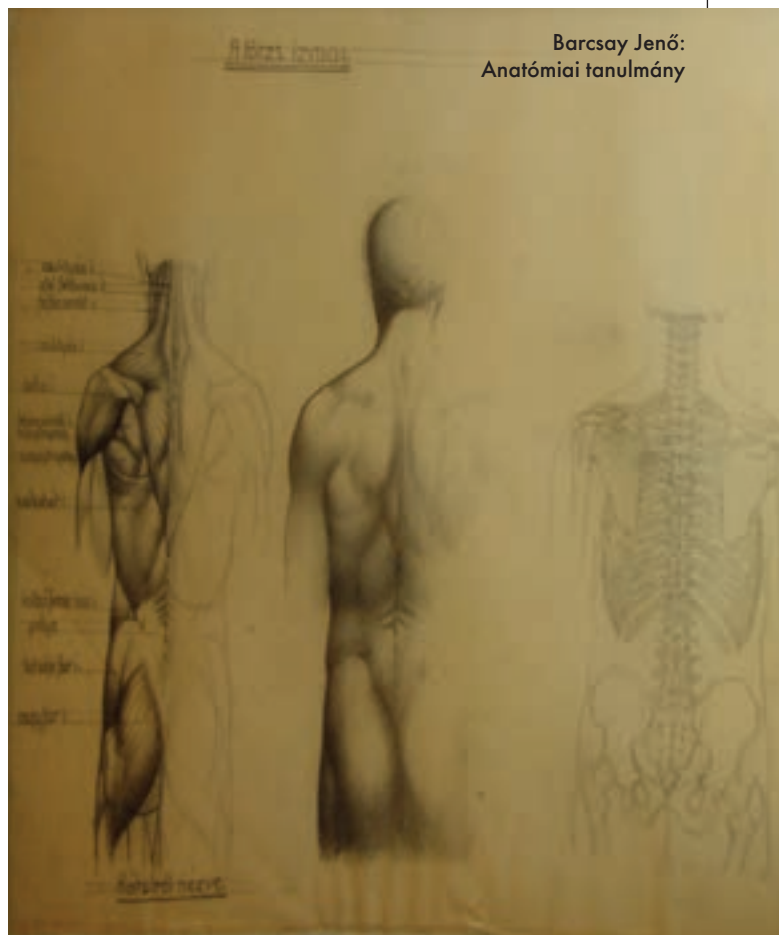
A mecenatúra fogalma, mint tudjuk, az ókori Rómáig nyúlik vissza. Egy Maecenas nevű, gazdag lovag támogatta önzetlenül a görögül és latinul verselő költő, Horatius, valamint az *Aeneis* című híres eposz szerzője, Vergilius irodalmi tevékenységét, s így a neve fogalomává vált.

A művészeknek és a művészeteknek (anyagi és erkölcsi) pártfogása, a magántámogatások tradíciója évszázadokon keresztül ismert és nemes gyakorlat volt hazánkban is. Már Rákóczy Ferencről feljegyezték, hogy sok időt töltve Itáliában, annyira buzgón tanulmányozta a képzőművészet remekeit, hogy kiváló műértővé fejlődött. Forgách Simon ezt írta a műértő fejedelemről: „Nem jó pápista ő felsége, mert a templomban a képeket kritizálja, s megcsúfolja, ha rosszul vannak pingálva.”

A mecenatúra hagyománya azonban hazánkban (is) több évtizedre megszakadt. A rendszerváltást követően meghirdették ugyan a hangzatos PPP jelszavát (public-private partnership, vagyis: köz- és magán-együttműködés), ám miközben az állam kivonult a fenntartói szerepből, aközben a társadalom nem volt felkészülve a feladatok átvételére. A mecenatúrát tehát itthon újra kellett tanulni. És most ne bolygassuk annak a 90-es évek elején hirtelen vagyonossá vált, újjagazdag rétegnek a szerepét és felelősségét e téren (is), amelyik részt vállalhatott volna ebből! Tény, hogy a kulturális támogatási rendszerben hatalmas űr támadt. És a szponzoráció hiánya leglátványosabban, éppen költséges mivolta miatt, a képzőművészetek területén mutatkozott meg. (Bár jelen esetben nem szívesen használom a szponzoráció kifejezést, mert az jobbra kétoldali, szerződéses állapotra utal, míg a mecenatúra inkább a mindenkor élő alkotók munkájának önzetlen anyagi és erkölcsi segítségét jelenti.)

Ezen a ponton indul *Körmendi Anna* hamarosan megjelenő könyve: *Egy szenvedély története – Utam a kortárs művészethez* címmel, amely éppen az 1989-től 2000-ig terjedő időszak képzőművészeti történéseibe enged bepillantást. Nyugodtan nevezhetem kötetét dokumentumértékű, regényes élménybeszámolóknak is, mert eközben azt az izgalmas folyamatot érhetjük tetten, amelynek során egy keresett ügyvédnő és férje, az ismert építész – vagyis a Körmendi Anna–Csák Máté házaspár – a képzőművészet szerelmeséből modern kori mecénássá érik. Körmendi Anna kötetében így fogalmaz erről:

„Hogy mennyit fordítottunk az elmúlt huszonöt évben időben és pénzben művészetmenedzselő tevékenységünkre, sohasem adtuk össze, valószínűleg elképesztő összeg jönne ki, több rózsadombi villa árát is kitenné. Ebből az első időszakban szinte semmi nem térült meg. [...] Elképzelhető, hogy a nonprofit kiállításokkal, a művészmonográfiákkal, a katalógusokkal, a múzeumok és más galériák kiállításának segítségével együtt csillagászati összegeket fordítottunk a kortárs magyar művészet szponzorálására, főleg abban az időben, amikor egyáltalán nem, vagy csak nagyon szűk keresztmetszetben volt kortárs piac. Megtehettük, szerencsére, mert egyéb tevékenységünkől, ingatlanberuházásból és ingatlanforgalmazásból, ügyvédi, építészeti és építész szakértői te-

Barcsay Jenő:
Anatómiai tanulmány

vékenységből volt annyi jövedelmünk, hogy a kortárs művészetre is tudtunk fordítani jelentős összeget. Ami igazán izgatott minket, hogy a befektetett munkánk a magyar művészettörténet számára szakszerű és időtálló legyen.”

Mi készíthet egy tehetős házaspárt arra, hogy élete legmozgalmasabb időszakában energiáiból és anyagi javaiból jelentős részt a képzőművészet menedzselése felé irányítson? Talán a tehetség iránti fogékonyság, a szakmai tisztánlátás alakulása, az emberi segítőkészség? Hiszen üzleti érdek nem dominálhatott, ha néha meg is térült néhány műtárgybefektetés. Sőt, a házaspár kiváló üzleti érzékét is gyakran használta fel a művészek érdekeinek képviseleténél. Meglehet, hogy mindezek szerencsés és együttes csillagállása? Nevezhetjük ezt, persze, akár a Teremtő adományának is.

„Kizökkent az idő” – mondja Hamlet, dán királyfi Shakespeare drámájában (Arany János híres fordításában). Akárcsak nálunk a magántámogatási rendszer történetében. S a Körmendi Anna–Csák Máté házaspár ügyszeretete, erőfeszítései a képzőművészet terén elkezdtek „helyre tolni azt”. Köszönet illeti meg mindezért a mecénás házaspárt.

Mostani különszámunkban Körmendi Anna megjelenő kötetéből adunk közre érdekes részleteket, a képzőművészeti gyűjteményük anyagából vett képekkel gazdagon illusztrálva azokat. ♣

Egy szenvedély története

Utam a kortárs művészethez

(1989–2000, 1. kötet)

Ebben a könyvben visszatekintek az elmúlt csaknem harminc évre, amely alatt – a férjemmel együtt – intenzíven foglalkoztunk a kortárs képző- és iparművészettel. Visszatekintek a művészekre, akikkel megismerkedtünk, akik közül sokan barátaink lettek, akiknek gondolatai, élete nemcsak a művészetükben bontakozott ki a szemünk láttára, hanem az életkörülményeik, elmondásuk alapján a múltjuk is kirajzolódott ebben a nagyon változatos, sorsfordító korszakban, a huszadik század utolsó évtizedeiben és a huszonegyedik század elején.

A rendszerváltás utáni korszakban [...] határoztuk el, hogy a 90-es évek elejéig gyűjtött, nagy értékű, zömében a 20. század első felében keletkezett művekből álló gyűjteményünket eladjuk, és annak értékéből, valamint jövőbeli anyagi lehetőségeinkből a kortárs művészetre, a művészek támogatására fordítunk nagyobb összegeket. Ösztönösen éreztünk rá erre, és próbáltunk az általunk, illetve a művészettörténészeink által különböző szempontok szerint kiválasztott művészek helyzetén javítani. Bízunk a magyar kortárs képzőművészet nagyszerűségében, európai színvonalában, szakértőink tudásában és saját értékítéletünkben.

[...] Remélem, hogy sikerült ez alatt az időszak alatt a magyar képzőművészet szempontjából is fontos folyamatokat elindítanunk, vagy pozitív folyamatokhoz kapcsolódnunk bizonyos területeken. Például amikor múzeumi nyilvántartási rendszer szerint felmértük, lefotóztuk és beszkeneltük egyes festők, szobrászok, grafikusok, képzőművészek, fotósok életművének döntő többségét (*Gyarmathy Tihamér, Schéner Mihály, Orosz Gellért, Angyalföldi Szabó Zoltán, Papp Oszkár, Veress Pál, Rác András, Mészáros Dezső, Balázs Irén, Németh Aladár, Kántor Lajos, Kádár György, Barna Miklós, Gábor Magda, Nagy Sándor, Hegyi György, Mácsai István, Birkás István, Várnagy Ildikó, Fóth Ernő, Hajnal Mihály, Csorba Simon, Turcsán Miklós, Adorján Attila, Fűrjesi Csaba*).

Voltak olyan művészek is, akiknek jelentős számú munkája szerepel nyilvántartásunkban

(*Sváby Lajos, Dienes Gábor, Gyémánt László, Lossonczy Tamás, Katona Zsuzsa, Németh Géza, Paizs László, Palotás József, Timár Péter, Balla Demeter, Haris László, Stalter György, Horváth M. Judit, Simon Endre*). Napjainkig, és persze folyamatosan bővülően, *több mint hatvanezer* főleg kortárs mű szerepel a nyilvántartásunkban. Meg kell jegyezni, hogy a művészek műtermében az elmúlt évtizedek alatt felmért festményeken, szobrokon kívül még számtalan műtárgy szerepel, és felismerhetők az enteriőr-fotókon olyanok is, amelyek nem szerepelnek a nyilvántartásban. Mindezzel tulajdonképpen előkészítettük, hogy galériánk hitelesen tudja attesztálni ezeknek a művészeknek a műtárgyait, hiszen a műveket a nyilvántartásba vétel során meg is szemlélhettük, és általában a műtermi környezetükben fotózhattuk.

Művészek műterméről, beszélgetésekről, művészeti eseményekről *ezernél is több amatőr és profi filmünk* van digitalizálva, amelyeket galériánk készített vagy készíttetett. Ezek közül már több mint négyszáz darabot a YouTube-on is tárolunk, a többiek feldolgozása folyamatos. *Több százezer fotó* is készült, nemcsak műtárgyokról, hanem a képzőművészeti életéről, amelyeket művészenként is nyilvántartunk, számos közülük a frickl-ön is megtalálható. Mindezekre alapozva működtetjük a honlapunkat, amelynek jelenleg nyolc-tízezer látogatója van havonta. [...]

Sajnos, a terjedelmi határok nem teszik lehetővé, hogy minden művészre, akivel kapcsolatba kerültünk, és érdekes kiállításra, amelyeket rendeztünk, kitérjek, ez alól némileg talán felmentenek azok a *kiadványok, katalógusok, monográfiák*, amelyeket az elmúlt évtizedekben kiadtunk.

A szerelem kezdete

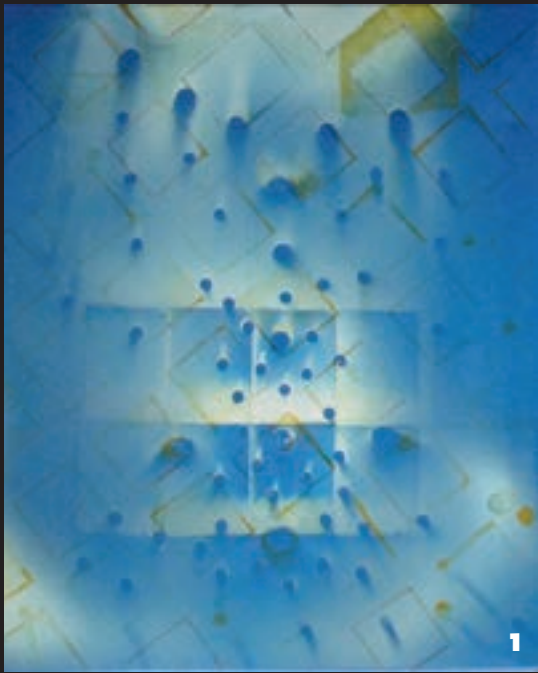
Hogyan kezdődött szerelmem a képzőművészet iránt? Néhai férjem, Görgényi Ferenc kezdeményezte ezt a vonzalmat esztétikai eszme-futtatásaival, vagy gimnáziumi igazgatóm, Simon József művészettörténeti szemináriumaival? Netán az egyetemi évek alatt látott kiállítások katarzisa, amelyet átéltem, volt az, ami e téren döntőnek bizonyult? Nem értettem az összefüg-

géseket, de valami ösztönös rácsodálkozással tekintettem a kiállított műtárgyakra, próbáltam a lényegükre tapintani, bár ezt akkor nem mertem bevallani. Vagy mostani férjem, Csák Máté építész az *összművészeti* szemléletével, művészbárái társaságával, vagy mind együtt hatott rám az évek alatt? Lényegében mindegy, egy idő után eljutottam oda, valószínűleg az építészetten keresztül, hogy úgy érzem, a képzőművészet életem részévé, szenvedélyemmé vált.

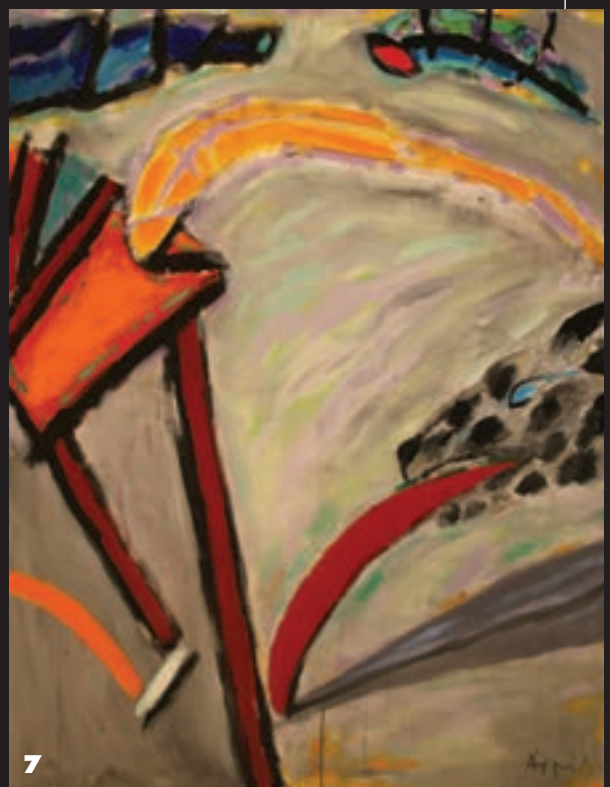
Nem lényegtelen, hogy a magyar kulturális élet területi központjában, az Andrassy úton laktam a Szépművészeti Múzeum, a Múcsarnok, az Ernst Múzeum, az Operaház, a Zeneakadémia és a Vigadó közelében. Az Epreskert mellett, a Képzőművészeti Főiskola (ma már egyetem) oldalán; egy háztömbben Kodály Zoltánnal, Barcsay Jenővel. A színházakról nem beszélek, elég, ha megemlítem azt a Huszonötödik Színházat, amely a lakásunkkal szemben lévő Magyar Újságírók Szövetségének épületében működött. A szomszédban volt az Írószövetség, a Pedagógus Szövetség. Ez mind szinte csábított a csatlakozásra, a belemérésre, az aktív bekapcsolódásra.

Talán ennek a milliónek is köszönhető, hogy a nyolcvanas évek végén második férjemmel, Csák Mátéval szórakozásból aukciókra kezdtünk járni. Először a BÁV-hoz, később a Műgyűjtők Galériájába, amely félig-meddig már magángaléria volt. Ez utóbbi kapott elsőnek lehetőséget árverezés szervezésére, amely addig állami monopóliumnak számított. Vezetője *Pátzay Vilma* volt, akivel később összebarátkoztunk. Szorgalmasan látogattuk a gyorsan szaporodó árveréseket és árverési kiállításokat, elcsodálkoztunk az alacsony árakon, mígnem egyszer csak elkezdtünk vásárolni. Akkoriban viszonylag sok pénz ment át kezünkön az építkezéseinkből, Máté tervezési munkáiból, ingatlanforgalmazási és ügyvédi tevékenységemből adódóan. Eltettük a régi árverési katalógusokat, belelapozva ma is látom, mikor mit vásároltunk.

Szakértőt is vittünk magunkkal. Az aukciókra *Tőkeiné Egry Margitot, Maját*, a kiváló sinológus, Tőkei Ferenc feleségét, aki a Magyar Nemzeti Galéria Mai Magyar Osztályának vezetője volt. Akkoriban készült nyugdíjba menni,

1. Gyarmathy Tihámér:
Ismeretlen közeg, 1968
2. Angyalföldi Szabó Zoltán:
Szőnyegterv
3. Papp Oszkár:
Világ-kerék, 1967
4. Angyalföldi Szabó Zoltán:
Szeretet, 1995
5. Schéner Mihály: Akt, 1965
6. Mácsai István: Poldi, 1965
7. Szabados Árpád: Kutyás

1

1. Sváby Lajos: Dürer nyuszikája felmászott a sárga vakrámára, 1995
2. Mácsai István: Háború, 1961
3. Gyarmathy Tihámér: Sírkamra, 1950
4. Hegyi György: Maszk és hullámváz, 1982
5. Mácsai István: Galambfészek, 1999
6. Katona Zsuzsa: Maszk, 2001
7. Várnagy Ildikó: Thomas Mann - Camus, 2006

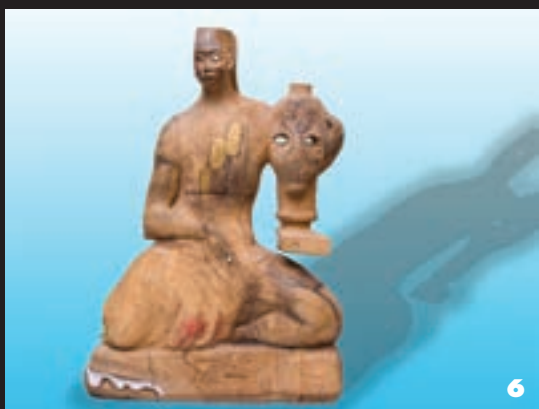
2

4

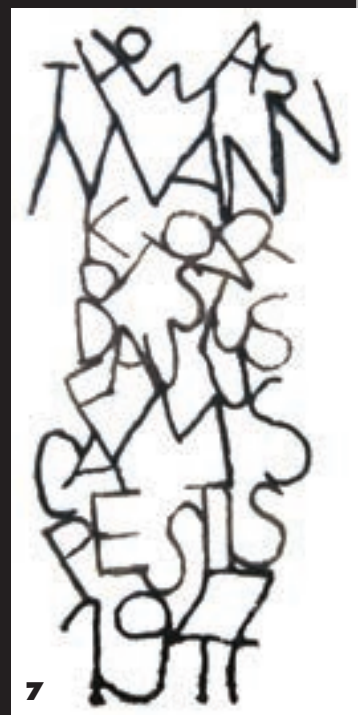
3

6

5

7

jól értett a XX. század második felének művészetéhez és az azt megelőző korszakok magyar képzőművészetéhez is. Együtt jártunk kiállításokra, volt úgy, hogy ugyanoda többször is. [...]

Külön élmény volt megfigyelni a közönséget a kilencvenes évek elején a kulturális eseményeken és persze az árveréseken. Általában zsúfolásig megtelt a terem, nagyon sokan álltak is. Nagy számban vettek részt az aukciókon a beadók, hogy lássák, elkelt-e és mennyiért a műtárgyuk. Ők voltak azok, akik a leütés után nem a pénztárhoz mentek, hanem azonnal távoztak. Sok volt az érdeklődő is; amikor megszámoltuk az árverésben konkrétan részt vevő társakat, kiderült: tizede sem volt a vásárolni szándékozók száma a teremben ülőknek.

Voltak, akik fel-alá sétáltak, szinte mutogatták magukat a teremben, azt jelezve, hogy itt vannak. Mások kérkedni akartak azzal, hogy mit vesznek, ezért feltűnően licitáltak. Megint mások pont ellenkezőleg, szinte észrevétlenül ültek a teremben. Különösen azok, akiknek adtak a szakértelmére, és akik nem akarták, hogy kiderüljön, mire licitálnak, nehogy mások is kedvet kapjanak, és felverjék az általuk kiválasztott művek árát. Ők általában az első sorban vagy az árverező által jól látható helyen ültek.

Lassan elkezdtünk ezen a pályán is biztonsággal mozogni. Egyre több művészettel foglalkozó embert ismertünk meg, értéket, akiknek nem volt pénzük, de élvezték, hogy előre meg tudták mondani, hogy mi mennyiért talál majd gazdára. Maja bemutatott művészettörténészeknek, gyűjtőknek, művészeknek is. Kiváló ismerkedési és véleménycserélési hely volt egy-egy aukció. Később, már a rendszerváltás után más magán aukciós házak is alakultak, színesedett a paletta, kibővült a piac.

Kettős arckép

Különösen izgalmas időszak volt a rendszerváltás körüli néhány év. A jogi egyetemen 1967-ben szereztem diplomát, és a nyolcvanas évek végén ügyvédként a Czeglédi és társai ügyvédi irodában dolgoztam. Szerencsés döntés volt, hogy beiratkoztam egy adótanácsadói szaktanfolyamra, mert rájöttem, hogy az ügyvédi tevékenységhez, főleg azokhoz a témakörökhöz, amelyekkel foglalkoztam, ismerni kell a gazdálkodás mechanizmusát és főleg az adórendszert. Sikeresen levizsgáztam, adótanácsadói végzettséget szereztem. Abban az időben mindenkinek újra kellett tanulnia az egész jogrendszert, főleg a polgári, a gazdasági és az adójogot, mert minden megváltozott, új gazdálkodási formák (kft., bt., részvénytársaság) jöttek létre. Előnyöm lett abból, hogy előzetem folytán, hivatali munkám során jogászként vállalatok sorával kerültem közvetlen kapcsolatba, sokkal jobban ismertem a gazdaság működését, mint kollégáim. Zömében cégek alapításával, jogi ügyeivel, ingatlan-adásvétellel kapcsolatos szerződések szerkesztésével stb. foglalkoztam.

Csak Máté, a férjem, akivel első férjem,

Görgényi Ferenc 1978-ban bekövetkezett halála után 1980-ban ismerkedtem meg, és 1981-ben kötöttünk házasságot, ugyanakkor az egyetem elvégzése (1962) óta főállásai mellett szellemi szabadfoglalkozású építészként szerte az országban, főleg Budapesten és a Balatonnál dolgozott. Családi házakat és nyaralókat tervezett, és tervei megvalósításában is aktívan közreműködött. Több mint ötven nyilvános, országos pályázaton, néhány nemzetközi magyar és nemzetközi külföldi pályázaton vett részt, zömében saját, de néha másokkal közös munkával.

Az ügyvédi munka mellett vállalkozásokba kezdtünk. Rájöttünk ugyanis arra, hogy beruházásainkat a továbbiakban céges formában lenne célszerű bonyolítani. Így könnyebb a költségek elszámolása, a munkások alkalmazása, előnyösebb feltételekkel és könnyebben lehet hitelhez jutni. Megalapítottuk a Profi Ingatlanközvetítő Kft-t a Margitkert vendéglő tulajdonosával, Bökönyi Tiborral. A Margit utcában béreltünk egy utcai helyiséget, az lett a cég irodája. Sok külföldi vezető jött dolgozni az akkortájt betelepülő cégekkel együtt Budapestre, ezek nagy lakásokat kerestek bérbevétele. Azok az ingatlanok tudtak boldogulni, amelyek széles kínálattal rendelkeztek. Kapcsolatrendszerünk révén nekünk ez nem okozott gondot. Nagyon kellemes volt, hogy érdekes ingatlanokat, lakásokat látok, közelről ismerkedhetem emberek életkörülményeivel, a különböző belsőépítészeti, berendezési szokásokkal. [...]

Máté révén sok művészt ismertem meg. Művészbarátaink inspirációjára ekkoriban már kortárs képeket is vásároltunk. Ez a nyolcvanas évek második felében és a kilencvenes évek elején még nem volt tudatos tevékenység. Előszörban a XX. század első felének mestereit kezdtük gyűjteni. Az is érdekes volt, hogy a képzőművészet iránt fogékony ismerőseink zöménél különböző minőségű képeket láttunk ebből a korszakból. Rengeteget utaztunk. Európán kívül Új-Zéland, Ausztrália, Indonézia, Szingapúr, Kína, Japán, Algéria, Egyiptom, Peru, Bolívia, Kuba, Mexikó városaiban, a Szovjetunió távol-keleti részein jártunk. Ezen az utakon alkalmunk volt más kultúrákkal megismerkedni, külföldön előszörban a kulturális élményeket kerestük. Tudatosan néztünk meg rengeteg múzeumot, amelyet csak útbá lehetett ejteni. Ami Európát illeti, azt az átlagosnál alaposabban sikerült tanulmányoznunk, részben szakmai, művészeti érdeklődésünknek és Máté műemlékes előtanulmányainak köszönhetően. Ennek következtében sok mindent ismertünk meg Skandináviából, voltunk többször Finnországban, Svédországban, Norvégiában. Végigjártuk a Baltikum országait, Lettországot, Litvániát, Észtországot. Megismertük a Mediterráneumot, elutaztunk Ciprusra, Görögországba, Olaszországba, Horvátországba, Spanyolországba, Portugáliába, de persze Közép-Európa, Ausztria, Csehszlovákia,

majd Csehország és Szlovákia, Lengyelország, Románia, Svájc sem maradt ki.

Ferenc fiunk németországi tanulmányaival összefüggésben évente többször megfordultunk és nagyon sok időt töltöttünk Berlinben és Bonnban, ahol a középiskolát végezte, illetve Regensburgban, ahová egyetemre járt. Ferenc az egyetemi éve alatt dr. Bay Miklós orvos nagybátyjánál lakott Regensburgban, egy gyönyörű, hatalmas villában, ahol nagyon jól érvényesültek a nagybányai festőiskola kiemelkedő alkotásai. Miklós Nagybányáról származott, pontosan ismerte a művésztelep történetét, ő és szintén orvos felesége, Éva komoly összegeket tudtak fordítani az e korszakban született művek gyűjtésére. Azt azonban észrevettem, hogy a rendelőiket nem festmények, hanem nagyon érdekes, kortárs német grafikák díszítették. Gyűjtő lévén, Németországba településekor Miklós érdeklődéssel fordult a kortárs német művészet felé, már csak azért is, mert a nagybányai művésztelep tagjai és a német képzőművészet közti kapcsolat már korábbról is ismert volt előtte. Kérdéseimre elmondta, hogy ellentétben sokakkal, ő megtanulta a német adójogszabályokat, és eközben jött rá, hogy a német állam hogyan támogatja az élő művészek alkotásainak kereskedelmét. Úgy döntött, hogy adója egy részének befizetése helyett kortárs német műveket vásárol. Elmesélte, hogy milyen más módja is van annak, hogy a cégeket bevonják a művészet finanszírozásába, például a műtárgyak bérlése leírható költségként. Ezeknek a beszélgetéseknek a későbbiekben egyes döntéseimnél nagy hasznát vettem. [...]

Képcsarnoki történet

Kapcsolatunk a kortárs művészettel a kilencvenes évek elején azt követően teljesedett ki, hogy a volt állami, műkereskedelmi vállalat, a *Képcsarnok* erzsébeti raktárától levelet kaptunk. Arra szólítottak fel benne, hogy Máténak a náluk bizományban lévő akvarelljeit szállítsuk el. Kimentünk tehát a raktárba, amely több épületből álló együttes volt, nyomasztó hatású, gondozatlan kerttel. Alig találtuk meg, hogy melyik épületbe kell bemennünk, emlékszem, hogy esett az eső, és hatalmas tócsákon kellett keresztülvergődnünk. [...] Kosaras úr, a raktár vezetője szimpatizált velünk, és hogy ne kelljen azt a pár képet előhozni, bevitt minket a raktárba. Belépve aztán elámultunk az elképesztő képmennyiség láttán. Salgó-palcokon, grafikai tárolókban sok ezernyi mű tárult a szemünk elé. A raktározásról jobb nem beszélni. Slendrián módon bántak a képekkel, amelyeket láthatóan nem sokra becsültek. Elkészerítő volt látni, ahogy a fémpolcokra hányták őket. Művészenként, ábécésorrendben csoportosítva, úgyhogy hamar megtaláltuk azt az öt képet, amely még Mátétól a raktárban volt. [...]

A Képcsarnok raktárában azonnal érzékel-tük, hogy ez olyan kincsesbánya, amelyet nem

értékelnek – mert akkor nem így bánnának vele. Közlebb menve és lapozgatva a polcokon a művek közt, azonnal tudtuk, hogy ez nem egy értéktelen, nem kizárólag másodosztályú anyag. Feltűntek nevek és nekünk igencsak tetsző festmények, például *Barth József*, *Sugár Gyula*, *Orosz Gellért*, *Szabó Zoltán* és mások művei, a szobrok és plakettek között *Melocco Miklós*, *Jovánovits György* alkotásai. Később rájöttünk, hogy a Képcsarnok a kenyérharcban fogalomná vált, az oda bekerülteket a kívül maradtokak tehetségtelenséggel vádolták, s ennek is voltak politikai vonatkozásai. Azt persze akkor még nem tudtuk, hogy a képcsarnoki képek sok szempontból speciálisak. A rendszeres, heti zsűriekre a művészek általában nem a legjobb képeiket adták be. A többség kifejezetten a Képcsarnok részére alkotta „eladhatónak” gondolt és a zsűrinek „megfelelő” műveit. De ha valakinek az adott héten nem volt kedve festeni, akkor elővett egyet a régi kedvencei közül. [...]

Megkérdeztük, lehet-e ebből a raktári anyagból vásárolni? Kosaras úr válasza az volt, hogy megkérdezi a központot, mert eddig csak a Képcsarnok galériáin keresztül lehetett bármit értékesíteni, csak hogy a galériákat sorra bezárták, az értékesítés nagyon lecsökkent. Nemsokára kaptuk a telefont, hogy lehet vásárolni, menjünk ki. A kiválasztott tárgyakra megállapítják a kiskereskedelmi árat. Ha kell, megvásárolhatjuk a műveket azzal a feltétellel, hogy minimum tíz tárgyat meg kell venni, mert egyes darabok forgalmazásával a raktár nem foglalkozhat. A biztosabb és megfontoltabb válogatás érdekében megkérdeztük Egry Maját, hogy nem segítene-e nekünk. Szívesen vállalkozott rá. Ő sem ismerte ezt a képcsarnoki anyagot, amelyről sok mendemonda keringett, minden ismerősünk szeretett volna beocsátást nyerni a raktárba, de az lehetetlen volt, még a művészettörténészek sem sejtették az összetételét. Nagy kíváncsisággal mentünk Pesterzsébetre hármásban válogatni. Először csak a festményeket vettük célba, de az is iszonyú mennyiség volt, ám számomra hallatlan izgalmas feladatnak ígérkezett. Többször ki kellett látogatnunk, hogy valamennyire át tudjuk tekinteni a kínálatot. Voltak ugyan listák, de ezeken sem mindegyik tételnél volt feltüntetve a méret és a technika, fotó pedig még kevésbé szerepelt. Amikor már éreztük, hogy az apparátus türelmetlenné kezd válni, mondtuk Majának, hogy vegyük meg az első tíz képet, és aztán majd az árártól függően meglátjuk, hogyan tovább.

A képek hátán általában rajta volt, hogy mennyiért kínálták a galériák. Ezek nagyon alacsony árak voltak. A művészek mindössze ezeröttszáz-ötezer forintot kaptak annak idején a beadáskor.

Az összehasonlítás kedvéért említem, hogy ebben az időben a már említett BÁV-árverésen Czöbel Béla *Szentendrei tája* harmincnégyezer, Bernáth Aurél *Kerti pad* című képe ti-

zennégyezer, Glatz Oszkár *Fűkaszálója* negyvennégyezer, Klie Zoltán *Vízparton* című műve tizennégyezer, a *Balaton* című húszezer, Kohán György *Csendélete* huszonötezer forintba került. Hegedűs László *Játszó gyerekek* című, nagy méretű, védett képéhez és Ziffer Sándor *Téli táj Nagybányán* című festményéhez is száznegyvenezer Ft-ért lehetett hozzájutni.

A Képcsarnok végül is kedvező árakat szabott, s mivel a műtárgyak zömét cégünk vásárolta meg, az árban megjelenő áfát a cég vissza tudta igényelni. Ezt követően merészebb vállalkozásba kezdtünk. Megkérdeztük, hogy nem kaphatunk-e árengedményt, ha nagyobb mennyiséget vásárolunk. Azt a választ kaptuk, kössünk opciós szerződést, az opció Ötszázezer forint. Ha a megadott határidőn belül vásárolunk nettó egymillió felett, de négy-ötven millió forint alatt, akkor harminc, négy-ötven millió felett negyven százalékos kedvezményt kapunk. Mielőtt azonban megkötöttük az opciós szerződést, körülnéztünk, lehet-e valamilyen ilyen művészeti anyaggal kezdeni, esetleg találunk-e társakat a vásárláshoz.

Akkor már építették a Kempinski szállodát, és egyik ismerősünk, aki az iparművészeti tárgyak zsűrizését intézte, részt vett a szállodák és más beruházások művészeti tárgyai kivitelezési munkáinak előkészítésében, főleg azok kiválasztásában. Ő mondta: a képcsarnoki anyagból egy nagyobb mennyiséget a Kempinski szállónak el tudna adni, mivel az ötszázlagos hotel minden szobáját a nemzetközi szabvány szerint eredeti műtárgyakkal kell berendezni, s jó lenne, ha ezek magyar munkák lennének. Ebben bízva úgy gondoltuk, hogy jó ügyet szolgálunk azzal, hogy egy ilyen komoly belvárosi szállodában, amelyet Máté diákköri társa, Finta József tervezett, megjelenítjük a kortárs magyar művészetet. Talán hozzájuthatunk egypár nagyon jó kortárs alkotóhoz, és el tudjuk kerülni a ráfizetést. Ezért több száz képet kiválasztottunk, kedvező árajánlatot kaptunk, sok barátunk is besegített, mert őket is érdekelt a téma. 1991 és 1993 között rengeteg képet vásároltunk, noha végül a Kempinski berendezését nem kaptuk meg. Még szerencse, hogy barátaink rugalmasak voltak, és pénzükkért cserébe elfogadtak műtárgyat. De így is rengeteg festmény maradt raktárainkban.

Akkor még nem tudtuk, hogy a véletlen milyen szerencsét hozott számunkra, mert mi a Képcsarnok munkatársain kívül elsőként válogathattunk szabadon ebből az igencsak bő, változó minőségű anyagból. [...]

A művészek között kezdett elterjedni, hogy mi kortárs művek vásárlásába kezdtünk, ami persze így nem volt igaz. De abban az időben, amikor megszűnt az állam vásárlása a Képcsarnokon keresztül, és nagyon kevés kivétellel megszűntek az állami galériák, kortárs művészettel foglalkozó magángalériából pedig nagyon kevés volt, ez a vélekedés komoly rek-lámértékkel bírt.

A Nagybányai út 25.

[...] Az volt a kérdés, kivel nyissuk meg a galériát. Egy Maja azt tanácsolta, hogy Gyarmathy Tihamért kérjük fel az első kiállítására. Ő egyeztetett időpontot. Tihamér olyan művész hírében állt, aki általában nem áll szóba galériával. Szorongva mentünk 1993 tavaszán a Damjanich utca 44.-be, ahol Tihamér lakott.

Gyarmathy Tihamér

Lepusztult, valaha jobb napokat látott bérház belső, hátsó udvarából nyíló lépcsőházából kellett felmászni a harmadik emeletre. Lift nélküli, jó magas emeletek voltak. Becsöngettünk, és egy leválasztott folyosóra jutottunk, ahonnan egy másik lakrész nyílt, amelynek végén volt még egy bejárati ajtó, innen két társbérlet nyílt, az egyikben lakott Tihamér és felesége, Éva három szobában. Már a bejárat is misztikus légkört sugárzott, a szűk előszoba mindenütt hatalmas, sötét szekrényekkel, pislákoló, előszobai lámpával, a szabad helyeken nem igazán látható tárgyakkal volt telezsúfolva, talán fogas is volt tele kabátokkal. Úgy érezte magát az ember, mintha egy javasasszonyhoz nyerne beocsátást, s ez az érzés fokozódott, amikor beértünk a szobába, ahol Tihamér és Éva kedvesen fogadott minket. A szoba falai zsúfolásig megrakva festményekkel, kerámiákkal, látszott, hogy a falakhoz húsz-harminc éve nem nyúltak, talán néha a festményeket cserélhették, mert a régi körvonalainak nyomai itt-ott láthatók voltak. Pipaszag bódított, egzotikus tárgyak, szobrok, könyvek heverték szanaszét a szerény és viseltes bútorzaton, mégis sugárzott az egész légtérben valami különleges szellemiség, teljesen szurreális világ. El voltunk varázsolva. Konyhájukban, fürdőszobájukban galériát létesítették, ott helyezték el a nagy méretű festményeket, illetve a fotogramokat. Tihamér általában a legbelső szobában tartózkodott, ezt használta műteremként, itt festette képeit, szeparálva magát a családi történésektől. Ez volt a hálószobája is. Itt tartotta a kollégáitól kapott vagy cserélt kedvenc műtárgyait és a művészeti könyveit. A világos szobák teraszai és ablakai egy gyönyörű, nagy, hátsó kertre nyíltak, onnan kapta a lakás a fényt és a jó levegőt. Jó időbe telt, amíg mindezt felmértük szemünkkel, és elért tudatunkig. Elfogódottságunkon Maja segített, aki már sokszor járt náluk.

Minden etikettszabályt áthágtunk, több órát töltöttünk náluk. Jól szemügyre tudtuk venni a falon lévő festményeket, tárgyakat. Elsősorban kis méretű, különleges fényű munkái kellették fel figyelmemet, ezeknek csodálatos, sugárzó hatásuk volt. Kérdésünkre Tihamér elmondta, hogy önlemezre festette őket. Szurreális világot tükröztek, kis méretük ellenére sok motívummal, határozott kompozícióval. Külön érdekessége volt a térnek egy hatalmas fotó, amelyről a beszélgetés során kiderült, hogy fotogram, hátulról megvilágítva adta a helyiség, a belső felület fényét. A szobákat elválasztó, nagy mé-

1

2

3

4

5

6

1. Szabados Árpád:
Vázlatok VIII., 1999
2. Mácsai István:
A festő, a modell és
a vihar, 1996
3. Schéner Mihály:
Sárga felületvariációk,
1965
4. Schéner Mihály:
Két figura, 1965
5. Angyalföldi
Szabó Zoltán:
Önarckép, 1980
6. Kokas Ignác:
Ég és föld között,
1991

retű ajtóknak a fillungjai gondosan megfestett, gyönyörű képek voltak, amelyekről kiderül, hogy akkor készültek, amikor Tihamér nem tudott se vásznat, se jó minőségű papírt vásárolni. A roskadásig megtöltött falakon különböző méretű alkotások sorakoztak egymás mellett és alatt, szemmel láthatóan ezek más-más időpontokban készültek, nagyon komoly munkák lehettek. Két, nagy festményről nem tudtam a szememet levenni, mert egy idő után elkezdtek a térben a motívumok hullámozni, mintha egy hátsó fuvallat mozgatná őket. Egyszerűen lenyűgözött a látvány, azonnal beleszerettem a művészetébe.

Tihamér szerette az építészeket, az apja is építész volt, ez lehetett az egyik magyarázata annak, hogy sikerült megnyernünk a kiállításra. A másik talán Maja személye volt, akiben, mint utóbb kiderült, feltétel nélkül megbizott. Régi barátok voltak, Maja segítette a mellőzetés éveiben, nagy tisztelője és értője volt művészetének. Alighanem az is megkönnyítette a dolgunkat, hogy Tihamért a Széchenyi Művészeti Akadémia tagjának javasolták, és ehhez egy akadémiai székfoglaló kiállítást kellett összehoznia. Mindenesetre láthatta, hogy tényleg becsüljük művészetét, mert többórás beszélgetés után eladta nekünk a szobája falán függő három, legfontosabb festményét. Azonnal, gondolkodás nélkül belement a kiállítás megrendezésébe, még az időpontban (1993. június 6.) is megállapodtunk.

A kiállítás előkészítése izgalmas feladat volt. Először Tihamért hoztuk el a helyszín megtekintésére, nagyon tetszett neki. Ez egy utcáról nyíló átriumos, hatalmas, belső tér volt, amelyet idegyártott, paravános rendszerrel alakítottunk ki kiállítások céljára. Ehhez igazítottuk az akkor elérhető, legmodernebb világítási rendszert. Ezenkívül Máté, amikor a földemet csinálták, a könnyítés miatt a betonba üres lavórokat tett, amelyek kerek bemélyedésükkel ragyogó lámpahelyeket adtak. A bennük elhelyezett égők csillogóvá varázsolták a teret. Az átriumot, amely természetes világításra is szolgált, szép növényekkel ültettük be. Benne a Parlament bontott köveiből Máté egy konstruktív szoborformát rakott össze, amelyet daruval kellett beemeltetni a helyére. Tehát a tér maga is különleges látványosság volt. Abban az időben újították fel a Béke szálló bájját, és a régi berendezést kiárusították. Ebből vásároltunk ötven széket és egypár nagy, kerek asztalt, amelyek nemcsak jól mutattak a térben, hanem kényelmes ülőhelyül is szolgáltak a megnyitón és a hasonló összejöveteleken.

Az alsó szinten lévő galériát tehát 1993. június 6-án Gyarmathy Tihamér akadémiai székfoglaló kiállításával nyitottuk meg. Ezzel kezdődött új minőségű életünk, amelyet kitűnően szolgált az új ház. Addig is nagy társaságok jártak hozzánk, de ezután saját baráti körünk keveredett művészekkel, tisztelőikkel, a művészet iránt érdeklődőkkel. Úgy éreztük,

hogy egyre több, a gondolkodásunkhoz közel álló emberrel ismerkedünk meg, akik aztán rendszeresen látogattak minket egy újfajta közeget vonzva látóköriinkbe.

Korábban még sohasem vettem részt egy művész egész életművét reprezentáló kiállítás összeállításában. Az anyagot Maja válogatta és rendezte Tihamér aktív közreműködésével. Rengeteg ember gyűlt össze az eseményre, barátaink, akik örültek a házuk sikeres befejezésének, Tihamér barátai, tisztelői, gyűjtői, kollégái és művészettörténészek, hiszen egy új galéria-helyszín megnyitásáról is szó volt. Többek között megjelent *Tőkei Ferenc* filozófus, *Szűcs Géza* költő, jó néhány újságíró, a Fővárosi Önkormányzat polgármester-helyettese, rengeteg művész, például *Féner Tamás*, *Gyémánt László*. *Passuth Krisztina* művészettörténész mondott laudációt, *Lator László* adta át az akadémia képviselőjében az oklevelet Gyarmathynak. A rengeteg vendég között ott volt a szobrász, *Jakovits József*, aki Gyarmathy társa volt az Európai Iskolában, és aki hosszú évekig New Yorkban élt. A két, idős művész, akiket messze sodort egymástól a sors, nagyon megörült egymásnak, találkozásuk valódi művészettörténelmi pillanat volt.

Miután a nagy érdeklődést sejtettük, a meghívóban közöltük, hogy csak a meghívó felmutatásával lehet bejönni. Megtelt a házunk zömében idegen emberekkel, utólag visszanezve a filmet és a fotókat megállapítható, hogy nagyon sok számunkra fontos és későbbi tevékenységünkre és annak megítélésére döntő befolyást gyakorló ember tisztelt meg minket és persze elsősorban Tihamért, pedig nem volt túl egyszerű kocsni nélkül megközelíteni a Nagybányai úti házat.

Tihamér munkásságáról korábban már megjelent egy monográfia, amelyet *Sinkovits Péter* művészettörténész, az Új Művészet főszerkesztője írt. Tihamér nem volt a könyvvel teljesen megelégedve, szerinte számos pontatlanság van benne, és a képek nem színhelyesek. Viszont könyv volt, és mi azt gondoltuk, ha már katalógust az idő rövidsége miatt nem tudtunk készíteni, felvásárolunk egy csomó kötetet, és a résztvevők között osztogatjuk. Az alkalomra gyártattunk két bélyegzőt, és azt ütöttük bele minden könyvbe, Tihamér és mi is aláírtuk.

Volt a megnyitón egy számomra különös szituáció. Megjelent egy elhanyagolt külsejű, piszkosnak is mondható, hajléktalannak tetsző férfi, akit nem akartak beengedni embereink. A bejáratnál azt mondta, hogy maga is művész, és Gyarmathy Tihamér hívta meg. Mondtam a munkatársaimnak, hogy engedjék be. Odakísértem Tihamérhoz, és mit éltem át? Tihamér átölelte ezt az embert, könnyű szökött a szemébe, mi van veled Gellért – kérdezte, s közben lapogatta, mintha rosszul látna, nem akart hinni a szemének. Amikor magához tért a sokkból, és látta csodálkozó tekintetemet, a következőt mondta: Gellért nagy művész,

nagyon jó barátom, Anna, segíts neki! Ezt soha nem felejtettem el, belém vésődött azért is, mert azután senki élő művészről nem hallottam hasonlót Tihamértól. Azt mondtam Gellértnek, hogy ismerem a nevet; a képcsarnoki anyagban találkoztam légies tájképeivel, amelyeket, mint később rájöttem, a Kelenhegyi úti műterméből kinézve festett. (Minden évszakban ugyanazokkal a motívumokkal, mégis mindig más volt az eredmény.) Hozzátettem: olyan képet mutasson nekem, amely igazolja Tihamér elismerő szavait, és én akkor segítsek. Ez jelentette kapcsolatunk kezdetét *Orosz Gellért*tel.

Intermezzo I.

[...] *Sváby Lajos*on keresztül jó kapcsolatunk alakult ki a Képzőművészeti Főiskola tanári karával. Máté részt vett a vezetés mellett működő társadalmi tanács munkájában. Ennek az volt a feladata, hogy segítse a főiskola munkáját. Mi, amit lehetett, megtettünk, befizettünk a főiskola alapítványába, és az épületben egy művészellátó boltot hoztunk létre. Az üzletet Máté tervezte belsőépítészeti szempontból, Batta Tamás vezette a teljes berendezést, hogy a tanárok, diákok viszonylag olcsón hozzájuthassanak a szükséges művészeti kellékekhez.

Történt egyszer, hogy Klimó Károly festőtanár javaslatára a főiskola meghívta előadni *Hermann Nitsch*-t, az akkor már világhírű, elsősorban botrányairól elhíresült festőművészt, aki vérell festett, és nagy feltűnést keltő performance-okat rendezett egy csodálatos osztrák kastélyban. Az Epreskertben rendezték általában az ilyen rendezvényeket hangosítással, hogy minél többen részesei lehessenek a különleges élménynek. Ezeket az alkalmakat közös vacsorával, további kötetlen beszélgetésekkel és iszogatással szokták zárni. Ez alkalommal minket kértek fel, hogy szponzoráljuk a rendezvényt. Bevásároltunk a kért mennyiségű húst és burgonyát a gulyáshoz, és ötven liter bort küldtünk, gondoltuk ennyi elég lesz a sok diáknak és tanárnak. A vendéglátást a Kálváriában megterített asztalnál szeretnék volna lebonyolítani. Jó idő volt, és az Epreskertben rengetegen gyűltek össze. Az előadás azonban kisebb botrányba fulladt, mert provokatív kérdések özönét kapta a művész, amire egyáltalán nem számított. Mindez annak is köszönhető volt, hogy a gulyást készítő diákok és közelükben lévő társaik kóstolgatták, majd megették még az előadás befejezése előtt, amit főztek, de ráadásul megették a bor nagy részét is. Úgyhogy hozzászólásaikban nem válogatták meg a szavaikat. Mire befejeződött a konzultáció, a teljes bormennyiség is elfogyott. Ott álltak a tanárok pironkodva, mert vacsorára és utána kvaterkázásra

is meghívták a vendéget. Ekkor már háromnegyed tíz volt. Viszont a jó hangulat kialakult, és legnagyobb meglepetésünkre kórusban kántálták hangosan, hogy *Körmendi Galéria, Körmendi Galéria!*, amely szintén rosszul eshetett a művésznek.

Telefonáltunk a Margitkertbe a tulajdonos Bökönyi Tibor barátunknak, hogy a konyhát ne zárják be, mert szeretnénk a népes tanári karral és a meghívott művésszel ott vacsorázni. Mire elértük a vendéglőt fél tizenegy óra volt, de sikerült megnyugtanni és jó kedvre deríteni a professzort, úgyhogy a vacsora után még volt kedve meglátogatni a Nagybányai úton a galériánkat, ahol egészen hajnali kettőig beszélgettünk. Hermann Nitsch ismerkedett a magyar művészettel.

Gerzson Pál

A kiállítások sorát Gerzson Pál festőművész kiállításával nyitottuk (1994. július 4–17.). Gerzson a Képzőművészeti Főiskola, majd Egyetem tanszékvezető tanára volt. A felkészülés és ismerkedés azzal kezdődött, hogy a művész meghívott minket Szigligetre, a Rókarántó-hegyen lévő nyaralójába, hogy nézzük meg új képeit, amelyeket ki akar állítani. Aznap gyönyörű, verőfényes idő volt, a háza pedig olyan magasan fekszik, hogy onnan nemcsak a Badacsonyt, hanem az egész Tapolcai-medencét, főleg annak gyönyörű vulkanikus hegyeit is láthattuk. [...] Miközben iszogattuk Gerzsonék kellemesen fanyar borát, nem tudtuk levenni szemünket a panorámáról. Kisvártatva nézegetni kezdtük a képeit, és nem csodálkoztunk, hogy megragadta őt a Balaton csodája. A gyönyörű, természeti táj, a felhők vonulása, a Balaton ezer árnyalata, az érdekes hegyek tükröződtek absztrakt képein. Csak ámultunk, és élveztük ezt a csodát. A kiállításon is ezt az érzést taglalta megnyitóbeszédében Lánosz Sándor művészettörténész:

„Mégis itt és most inkább arról szólnék, hogyan vált ez a csoda művészetté – s nem is akármilyen művészetté. Gerzson Pál művészetének kiteljesedése szorosan kapcsolódik szigligeti ottlétéhez – példaképnek és hagyománynak pedig azt választotta, amit mindannyian zárt, folytathatatlan művészetnek gondoltunk: Egry József művészetét. Ahogy Egrynek indulásakor, a század első évtizedében meg kellett küzdi az akkor még eleven Munkácsy-hagyománnyal, úgy küzdött meg Gerzson, Szigligeten alkotva, az Egry-féle hagyománnyal. Egry is a Balaton világát lehelte vásznaira, ezt teszi Gerzson Pál is. S itt mutatkozott meg az ő ereje, újítóképesége: mert Gerzson hagyományörző és hagyományromboló egyszerre. Hagyományörző, mert megtartja a régi kép keretei között megjelenő, kibontakoztatott formavilágot; hagyományromboló, amikor átformálja a régit, a megszokottat, és a maga új képi világát építi fel helyettük. [...]

Németh Géza

A Gerzson-kiállítás megnyitóján ismerkedtünk meg Németh Gézával, aki építész, festőművész és nem utolsósorban az Ars Una művészeti kiadó tulajdonosa volt. Velünk rokon módon gondolkodó művész, rendkívül segítőkész, rengeteg kreatív ötlettel. Nagyon komoly művészeti, társadalmi élet folyt a Hármashatár-hegyen lévő villájában, amelynek mi is rendszeres látogatói lettünk, és nála is egy sor érdekes emberrel ismerkedtünk meg.

Egy alkalommal, amikor bejött a galériába, és meglátta Gyémánt László kettős portróját, amelyet Mátéről és rólam készítet, megkérdezte, készíthet-e nekünk belőle névjegyet. Két nappal később már hozta is. Ez volt talán az első ilyen névjegy, amelyen a név és cím mellett portrékról készült fotó is szerepelt. Divatot csináltunk vele.

Németh Géza véletlenül fültanúja volt egy beszélgetésünknek, amelyet egy német házaspárral folytattunk a galériában. Miután mindent alaposan megnézték, egy Dienes Gábor-képnél lecövekeltek, és faggatni kezdtek, hogy ki ez a művész. Arról érdeklődtek, milyen stílusban festett korábban, tudunk-e más képet is mutatni tőle. Szeretnénk katalógust, könyvet látni róla, mondták. Tudni akarták, melyik múzeumban lehet a képeit megnézni, szerepelt-e aukción valamelyik munkája, és ha igen, milyen sikerrel stb. Sajnos, azonban azon a négy képen kívül, amelyet kiállítottunk, mást nem tudtunk mutatni, és válaszolni is nehezen tudtunk. Összefoglaló művészettörténeti munkák, monográfiák a kortárs művészetről akkoriban még alig voltak, a jelenkor alkotói a múzeumokban csak ritkán kaptak teret, az aukciókon is csak mintegy véletlenszerűen bukkantak fel a munkáik. Ha mégis, akkor megalázóan alacsony áron, és olyan környezetben kiállítva, amely nemhogy segített volna, de inkább rontott a legjobb kortárs alkotások megítélésében.

A kilencvenes évek elején a magyar múzeumokban állandó kiállításon élő művészek alkotásai elvtve szerepeltek, olykor-olykor csak a Kiscelli Múzeumban vagy leginkább Pécsen, a Modern Képtárban, illetve Székesfehérváron, a Deák Gyűjteményben. A Budapestre látogatók számára azonban ezek nagyon messze voltak a Deák Ferenc utcától. Csak időszaki kiállításokon ismerkedhetett a közönség a kortárs művészek munkáival. Könyv, katalógus, amely színvonalasan reprezentálta volna a munkásságukat, csak az állam által preferált, szűk művészi réteg alkotóinak kiváltsága volt. Az alkotók többsége ilyenekkel nem rendelkezett. Összefoglaló kiadvány sem készült a kortárs magyar művészetről, különösen nem idegen nyelven. Nehéz lett volna azt is megmagyarázni, hogy az aukciós házak az érdektelenség miatt nem foglalkoznak kortárs művek forgalmazásával, szégyelltünk volna az elmaradt közízlésre és a kereslet hiányára hivatkozni. Így nem volt a magyar piacon megmért ára a

kortárs művészeti alkotásoknak, mert az az ár számítt, amelyet aukción ér el a művész, vagy számlával igazolható.

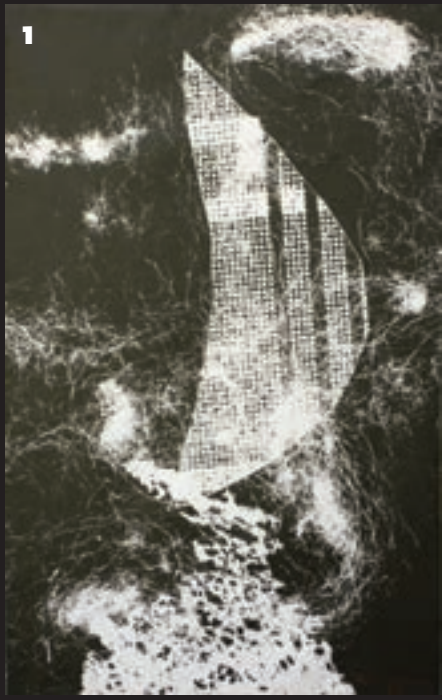
A szimpatikus házaspár nem vette meg a nekik nagyon tetsző Dienes Gábor-képet, egy dokumentálatlan, nemzetközileg ismeretlen művész műtárgyáért nyilván magasan találták az árat.

Beszélgelni kezdtünk Németh Gézával arról, hogy ezen a helyzeten változtatni kellene. A múzeumokat és az aukciós házakat nem tudjuk befolyásolni, de kialakult bennünk az a meggyőződés, hogy azoknak a művészeknek, akiket mi szeretnénk képviselni, fontos volna a XXI. századi színvonalnak megfelelő katalógust vagy könyvet készíteni. Ahogy mondta, már régóta gondolkozott azon, hogy saját művészetéről készítsen összefoglaló könyvet. Megegyeztünk, hogy javaslatot tesz egy művészeti könyvsorozat formátumára. Egyben jelezte, hogy szeretné, ha a róla szóló könyv ebben a sorozatban jelenne meg. Hozta kisvártatva a javaslatát, amelyben a fekvő és álló reprodukciók egyaránt jól érvényesülnek. Megegyeztünk abban is, hogy *S. Nagy Katalin* művészettörténész tanulmányával sorozatunk 3. számú köteteként jelenik meg a róla szóló monográfia. Barátjának, Gerzson Pálnak is készített egy kötetet, ez lett a sorozat 4. számú könyve. Akkor már tudtam, hogy mindenütt a világon csak annak a művésznek van becsülete, elfogadottsága, akit valamelyik komoly galéria képvisel. Géza ezt a rangot megelőlegezte nekünk.

A könyv formátuma jól bevált. Azért lett Gézáé a 3. számú kötet, mert azt mondta, egy ilyen nagy jelentőségű könyvsorozat nem kezdődhet vele. Nem tudtuk, hogy képesek leszünk-e majd 1. és 2. kötetet is elkészíteni. Egyáltalán nem volt kiadói tapasztalatunk és ismeretünk, bár az nem volt kétséges számunkra, hogy ez egy drága műfaj, és tudtuk, hogy a kortárs művészmonográfia nem eladható, csak reklámként szolgál. Nem véletlen, hogy például a komoly, nagy tapasztalattal rendelkező Corvina Kiadó egyáltalán nem törekedett ilyen könyvek megjelentetésére.

Akkor még nem sejtettük, hogy ez a számolás utóbb milyen szerencsésnek bizonyul. Családi barátunk, dr. Bay Miklós, a Nagybányáról Németországba elszármazott orvos elhatározta, hogy könyvben állít emléket *Thorma János*-nak, aki megszűnéséig vezette a nagybányai művészközpontot, és akinek művészete a társainál kisebb figyelmet kapott a művészettörténeti feldolgozásban. Felvetette, nem adhatná-e ki a róla szóló könyvet a mi sorozatunkban. A sorozatot eredetileg kortárs művészeknek szántuk, de úgy gondoltuk, a Thorma-monográfiával jó ügyet szolgálunk. Így kapta a kötet az 1. számot, arra is utalva, hogy a gyűjtést nem a kortársakkal kezdtük. A 2. számot pedig a gyűjteményünket bemutató album kapta 1997-ben.

A Gerzson-kiállításnál hagytam abba a

1

2

3

5

4

1. Gyarmathy Tihamér: Fotogram VI., 1954
2. Angyalföldi Szabó Zoltán: A megfeszített, 1987
3. Barcsay Jenő: Dinamikus formák, 1970
4. Harasztly István: Annofónia, 1995
5. Sváby Lajos: Hármas portré, 1994
6. Schéner Mihály: Huszárrok 2.
7. Csáji Attila: Gau - Dela, 1973

6

7

történetet. A kiállítás megnyitóján megható volt nézni, hogyan vették körbe tanítványai Gerzson Pált. Egyébként is nagy sikere volt. Minden, amit Láncz Sándor a megnyitóbeszédében elmondott, visszatükröződött a kiállított műveken. A kiállítás időtartama alatt rabolták ki a művész szigligeti házát, úgyhogy nagyon jól jött, hogy akkoriban a szokásosnál jóval magasabb összegért sikerült egyik fontos művét eladni, ezzel meg tudta oldani átmeneti, de jelentős anyagi problémáit. Ez a kiállítás inspirálta Németh Gézát a kiadásunkban megjelentetett könyv előkészítésére.

Intermezzo II.

Közben *Gyarmathy Tihamér*tal elmélyült a kapcsolatunk, sokszor látogattuk Majával, Mátéval, Ferencel. [...] Ez idő tájt már nagyon nehezen mászta meg a három, magas emeletet. Állítólag a Fővárosi Önkormányzat illetékesei megígérték, hogy építenek liftet, ám jogszabályi tiltás miatt a költségeket nem tudták fedezni. Tihamér saját pénzéből megcsináltatta a terveket, hosszas huzavona után – mivel az egyik földszinti lakó megfellebbezte – engedélyezték. A kivitelezésre, kétfélmillió forint, nem volt pénz. Felhívott telefonon, hogy segítsünk neki. Amikor meglátogattuk, a nappaliban ki voltak készítve legfélétebb kincsei, az európai iskolás korszakából 1949 és 1952 között festett önlemezés képei, amelyekről előtte semmiképpen sem akart megválni. Közölte, hogy ha hozzuk neki a lift költségét, akkor hetvenötezer forintért darabját elvihetjük tőle. Felhívtam az összes barátunkat, gyűjtöket, ismerősöket, akikről tudtam, hogy érdeklí őket a kortárs művészet, hogy most lehet vásárolni Tihamértól európai iskolás képeket, nagyon jutányos áron, és ha esetleg nem nyeri el tetszésüket, befektetésnek is kiváló műtárgyak ezek. Legnagyobb sajnálatomra mindösszesen két jelentkező volt egy-egy festményre. Akkoriban vettünk fel házfelújításra egy nagyobb összegű hitelt, és elhatároztuk Mátéval, hogy odaadjuk Tihamérnak a kétfélmillió forintot a képekért. Nem is csatlakoztunk, mert a 2000-es évek elején egy festmény eladásából visszajött a lift költsége. Gyorsan elkészült a lift, amely megkönnyítette Tihamér életének utolsó éveit, csak azt sajnáltuk, hogy felesége, Éva már csak nagyon rövid ideig használhatta.

Haraszty István

A következő kiállítónk *Haraszty István* mobilművész volt. Édeskéhez, ahogy mindenki nevezte, némi előtanulmányok és Maja felkészítése után jelentkezünk be. Abban az évben lett hatvanéves. Már az is érdekes volt, hogy egy ilyen, nagy művészhez le kellett menni a térképről. Ugyanis Kispesten lakott, egy kis,

eldugott utcában, kívülről nagyon szerénynek tűnő házban. Már a bejárat elképesztett, mert egy bonyolult zárszerkezetű, pénzzel működő, hatalmas vaskapun lehetett csak bejutni. A kis előkert tele volt mindenféle fémszerkezettel, vasdarabokkal, amely számomra hulladékfémek halmazának tűnt, de a ház mögötti kert szépen megmunkált díszkertnek látszott, már amit nem építettek be belőle. A házba belépve elképedve konstatáltam, hogy ilyen életemben még nem láttam, pedig nagyon sok helyen megfordultam külföldön is. Mátéval rengeteg különleges házban jártam, érdekes belsőépítészeti megoldásokkal találkoztam, de hogy a ház belül úgy nézzen ki és működjön, mint egy mozgó szobor, ehhez foghatót elképzelni sem tudtam. Elképedésemet fokozta, hogy Édeske egyszerre kapcsolt be több mobil, amelyek érdekes diszharmóniában mozogtak. Az ember azt sem tudta, hová nézzen, mit figyeljen meg, emellett Édeske duruzsoló szövege kiegészítésként szolgált, mintha ő is egy mobil lenne. [...]

Intermezzo III.

Történt még egy érdekes esemény 1995-ben, amely Harasztyhoz kötődik. Mátét megkereste *Hernádi Gyula* író, hogy a Bokros Lajos Baráti Kör, amelynek Hernádi az elnöke, megcsináltatta Harasztyval névadójuk szobrát, és azt szeretnék jelképesen felavatni a Vörösmarty téren. Arra gondoltak, hogy Máté lenne legalkalmasabb az avatóbeszéd megtartására. Gondoltuk, hogy nem akármilyen lehet ez a Haraszty-mobil. Hát nem is csalódtunk. Bokros Lajos pénzügyminiszter akkor az egyik legnépszerűtlenebb ember volt az országban. A háromméteres *Madáretető* jellegzetes arcotívumain kiemelt szerepet kapott a nagy bajusz. A feje tetejére az alkotó nagy méretű plexitálat tett, amelyet úgy alakított ki, hogy madárelédelt lehetett beletenni, és ha rászállt a madár, megbillent a tál, és a billenéstől megmozdult a bajusz. A közgazdást hatalmas, átlátszó hálóból készült zsebek illusztrálták, amelyek várták, hogy sok pénzt ömlesszenek beléjük. A lyukas zsebekből azonban kihullottak az érmék. A baráti kör kérésére – miután nem volt pénze az egyesületnek – megvásároltuk a *Madáretetőt*.

Máté alaposan felkészült, hogy az avatószövege méltó legyen a díszes társasághoz, amelynek vezetőségi tagja volt *Jancsó Miklós* filmrendező is. Tudta, hogy az akciót nagy médiafigyelem fogja kísérni. Az elképzelés az volt, hogy a sétálóutcai galériánkban feliratos teherautó fogja a szobrot az érdeklődők kíséretében a Vörösmarty térre vinni, ahol a Gerbeaud előtt hangosítással kell majd szónokolnia Mátének. Így is lett, rengeteg ember gyűlt össze. Azt azonban

nem lehetett tudni, hogy az akcióra kérték-e engedélyt a rendőrségtől, nem lesz-e belőle balhé. Megúsztuk különösebb atrocitás nélkül, de a beszéd végén az emberek megindultak, és a szobor zsebébe kezdtek szórni a pénzt, ami egyáltalán nem volt célja a jelképes avatásnak, és nem is ez volt a beszéd lényege. A végén összeszámoltuk, és jegyzőkönyvet vettünk fel az összegről, hogy ne legyen probléma belőle.

Sváby Lajos

Sváby Lajossal a kilencvenes évek elején már nagyon jó barátok voltunk, ismertük művészetét, műtermében is és barátainknál is sok munkáját láttuk, sőt, már hozzánk is több alkotása került. A kiállítási katalógusok mellett a Corvina Kiadó Műterem-sorozatában is megjelent róla egy gazdagon illusztrált kiadvány Egri Mária tanulmányával, majd a MOL kiadott a munkásságáról egy komoly katalógust. Ezt már mi szponzoráltuk, ezért a borító hátoldalára került galériánk emblémája. Ő volt az első, kortárs magyar művész, akiről egy tizenhét oldalas poszterkönyv jelent meg. Amikor 1994-ben Kossuth-díjat kapott, az elismerést az átadás napján meghívására négyesben velünk ünnepelte meg az egyik legelegánsabb étteremben a Rózsadombon, a Rózsakertben. Feleségének, Katinak egy falat sem ment le a torkán egész este a délelőtti izgalomtól.

Hatvanadik születésnapja alkalmából gyűjteményes kiállítást (1994. október 24. – november 13.) rendeztünk az életművéből. Ez volt az egyetlen alkalom, hogy kiürítettük a galériát, és ezer négyzetméteren voltak láthatók a művei *Egri Mária* rendezésében. *Mojzer Miklós*, a Szépművészeti Múzeum főigazgatója nyitotta meg a tárlatot hatalmas tömeg előtt, aki *Csend és kiállítás között* címmel mondta el megnyitóját.

A tárlatnyitáson megjelent tömeg (legalább kétszázötven fő) egyfajta demonstráció volt az expresszív és szürreális stílus mellett, amelyet érezhetően háttérbe szorítottak a hazai, művészettörténeti kánonban. Érthetetlen módon képviselőit ekkoriban agyonhallgatták vagy kellemetlen megjegyzésekkel próbálták ellehetleníteni. Érdekes volt megfigyelni, hogy ezzel szemben a kifinomult ízlésű, hozzáértő gyűjtők szemében Sváby művészete milyen elismerésre talált, képei szinte megalkotásuk után azonnal gazdára leltek. [...] Nagyon fontos tudni azt, hogy az európai művészet egyik legjelentősebb ágának, az expresszionizmusnak Magyarország különösen erős részese, és ezen belül Sváby meghatározó művész.

Amikor a kilencvenes években művészekkel kezdünk foglalkozni, elsősorban barátainkat vettük számításba, és ezek között is elsőként Sváby Lajost. Amikor leültünk vele komolyan beszélgetni az együttműködés lehetőségeiről,

azt kérte, hogy ne vele foglalkozzunk, mert bizonyos művész körökben nem cseng jól a neve, és nem vetne esetleg jó fényt a most induló galériánkra és jövőbeli elképzeléseink megvalósítására. Féltem, hogy olyan művészeket, akikkel szeretnénk együtt dolgozni, eltántorítana tőlünk. Értetlenül álltam felvetése előtt, hiszen a Képzőművészeti Főiskola rektora volt, művészársainak zöme és a diákok is rendkívül elismerően nyilatkoztak róla, nagy művészek tartották. Magyaráztaképp a következőt mesélte el.

1966-ban nagy sikerű kiállítása volt a Fátal Képzőművészek Stúdiójának, amelynek ő is tagja, sőt, elnökhelyettese volt. 1967-es kiállításukat viszont betiltották, s az volt a szóbeszéd, hogy annak idején valakik feljelentést írtak, miszerint a stúdió vezetői politikailag veszélyes irányba viszik a fiatal művészeket. Ez a levél szolgált alapul az akkori pártirányítás fellépéséhez, a kiállítás bezárásához. Sváby hozzátette: azt terjesztik, hogy a feljelentést ő is aláírta. Azt, hogy nem írta alá, nem tudja bizonyítani. *Bencsik István* szobrászművész viszont, aki jó barátja volt, és az ő ártatlanságát igazolhatná, hallgat. Így aztán rajta ragadt a rágalom. Azt mondtam, hogy nálunk csak a művészi teljesítmény számít, az, hogy ki milyen vallású, milyen politikai színezetű a gondolkozásmódja, mit pletykálnak róla mások, nem érdekes.

Csak 2001-ben jött el az igazság pillanata. *Paizs László* Ernst Múzeumban megrendezett tárlatához kapcsolódva szimpóziumot rendeztek az 1966-os és az 1967-es kiállításra visszatekintve. Sváby nem kapott meghívót az eseményre, amely nyilvános volt, ezért azt tanácsoltam neki, hogy feltétlenül menjen el, és ott tisztázza magát. *Keserű Katalin*, a múzeum igazgatója vezette a beszélgetést, és szóba került *Fajó János* naplójegyzete is, amely utalt azokra, akik Fajó szerint a vezetőség ellen léptek fel. Sváby fölállt, és kérte Bencsik Istvánt, hogy tisztázza őt a vád alól, mert ő nem írta alá soha, semmiféle feljelentő levelet. Bencsik igazolta, hogy Sváby valóban nem szerepelt ilyeneken, s ezután Fajó nyilvánosan bocsánatot kért Svábytól az inszINUÁLÁSÉRT. Az írott sajtóban csekély visszhangja volt a dolognak, mindössze a Magyar Demokratában számolt be róla *Feledy Balázs*.

Már említettem, hogy Sváby a rendszerváltás után az első, szabadon választott rektora lett a Képzőművészeti Főiskolának, két cikluson keresztül töltötte be ezt a posztot, rektori működése alatt több, nagy jelentőségű fejlesztést hajtottak végre. Ez idő alatt nyerte el az egyetemi státust az intézmény. Megválasztották az egyetemi rektori tanács elnökének is. Prima Primmissima díjat is nyert (2005-ben). Más kérdés, hogy a XX. századi magyar művészetéről írt, egyetemi tankönyvként is funkcionáló könyvben egy szó sem esik róla és művészetéről. Vajon miért?

Pauer Gyula

Egy éjszaka fél tizenkettőkor csöng nálunk a telefon. Körner Éva volt a vonalban, és e szokatlan időpontban előadta, hogy most jutott eszébe: *Pauer Gyulának* van egy *Szépségmin-ták* című szoborcsoportja, amelyet már számtalan helyen kiállítottak. Nagyszerű alkotás, feltétlenül ajánlja gyűjteményünkbe. Nem értettem, hogy miért ilyen késői órán kell ezt nekünk megbeszélni, ugyanis majd mindennap beszéltünk egymással. Aztán rájöttem, hogy biztosan Gyula volt ott nála, és biztosítani szeretne volna, hogy közbenjár az érdekében nálunk.

Kisvártatva megnéztük Gyula Egyetem tén- len lévő padlásteri lakásában a szoborcsoportot, amelyet a tragikus sorsú szépségkirálynő gipszlenyomatai tettek különösen érdekessé. Miután kedvező árajánlatot kaptunk, öntési joggal megvettük. Volt a budai várban egy nagy belmagasságú pincénk az Úri utca 40.-ben, előtte a pantomimszínház játszott benne, és egy kis boltunk is volt a mellette lévő házban. (Ez utóbbi eredendően Máté műterme volt a hetvenes években, évekig használták Máté építész- és művészbarátjai, például *Jovánovics György*, akinek itt készültek az *Asztal*, a *Baj* című, híres gipszszobrai.) Ebben a pincében állítottuk fel és mutattuk be a Műcsarnok után nagy sikerrel a szoborcsoportot. Körner Éva építette fel és rendezte el a gipszeket. Később, 2000-ben a soproni Artner-palota padlásán nyert elhelyezést az együttes, akkor már *Dé- vényi István* volt a rendező. A padlásterben különleges hatással érvényesült. A gipsz nagyon törekeny anyag, és egyes darabok már a mű megvételekor sem voltak túl jó állapotban. A pincében a nedvesség sem kímélte nagyon, úgyhogy örültünk, hogy a szoborcsoport még élvezhető állapotban van. Még arra emlékszem, hogy amikor Gyula eljött ellenőrizni a kiállítására elszállítandó darabokat, egy kis kalapácsot hozott magával, és bizonyos helyeken kezdte megrepszteni a gipszeket, mondván, hogy milyen jól fog mutatni a sok hajszálrepedés az öntvényeken. Még jó, hogy észrevettük. Csak akkor hagyta abba, amikor Máté tréfásan rászólt. A szoborcsoportból még az életében több darabot sikerült bronzba önteni.

Intermezzo IV.

[...] Felhívott telefonon Földvári Gábor, aki a nagykövet helyettese volt Dublinban, és elmondta, hogy a Bécsbe akkreditált amerikai nagykövet, *Svanny Hunt* Budapestre látogat, mert férjének, aki karmester, hangversenye lesz a Zeneakadémián. Az volt a kérése, hogy szeretne kortárs galériákat meglátogatni, ismerkedni a magyar képzőművészettel, és ezt szervezzék meg neki. Nagy izgalommal vártuk a jövetelét, mert azt is megsúgta Gábor, hogy a nagykövet asszony Clintonék szoros baráti köréhez

tartozik. Gyorsan rendet raktunk a raktárunkban, találgattuk, hogy mit lenne jó neki megmutogatni. Elsősorban nonfiguratív alkotásokra gondoltunk.

A nagykövet asszony csinos, törekeny, rendkívül kulturált jelenség volt. Rögtön feltűnt, hogy nagyon alaposan, szinte ráé- rősen kezdte átnézni a kiválasztott képeket, a posztamenseken elhelyezett szobrokat, s tájékoztatást kért a művészekről. Gábor fordított kifogástalan angolsággal. Amikor kezdtük elővenni a raktárból azoknak a művészeknek a képeit, akikről úgy gondoltuk, hogy érdekelheti, szólt, hogy ne fáradjunk, inkább bejön a raktárba, és ott tájéko- zódik. Azonnal rámutatott egy *Szabó Zoltán*-képre, és azt mondta, hogy ettől a művésztől szeretne többet látni. Szerencsére bővelkedtünk Szabci-képekben. A galéria nagy, középső termét körberaktuk velük, a nagy térben jól mutattak ezek a monumentális képek. Közel tucatnyi, nagy méretű képet választott ki és vett meg. Dienes Gábor két képe is megtetszett neki. A Külügynek írt köszö- nőlevelében külön kitért arra, hogy milyen elégedett volt ezzel a majdnem ötórás látogatással a galériában a látottakkal, a magas művészi színvonallal és a fogadtatással. Csak azt nem gondoltuk volna, hogy ezt a sikert éppen Szabci-képekkel fogjuk elérni. Néhány évvel később megkeresett minket a New York-i MoMa (Museum of Modern Art) egyik munkatársa, hogy adjunk információkat Szabó Zoltánról, mert a gyűjtő kérésére feldolgozzák az anyagát, és képe kerül a múzeum tulajdonába. Akkor készült el Szabó Zoltán monográfiája, amelynek már megvolt az angol fordítása is, így a kérésnek frappáns tudunk eleget tenni. Svanny Huntal még egyszer találkoztunk. A Fővárosi Önkormányzat dísztermében nyílt kiállítás a fotóiból, amelyeket a világ különféle tájain készített nőkről, lányokról, asszonyokról.

Schéner Mihály

Kiállítási lehetőségünk 1995. december 31-én megszűnt a Deák Ferenc utca 15. szám alatt, úgy alakult azonban, hogy munkánkat a Belvárosban, egy kiemeltebb helyen, a Vörösmarty téren, a Csontváry Galériában folytathattuk.

1995 júniusától egyre határozottabban szorgalmazta Maja, hogy illene meglátogatni *Schéner Mihályt*, és felkérni egy kiállításra. Addigra már a szélesebb művész körökben ismert volt a galériánk, és a jelentősnek számító művészek mind megfordultak nálunk. Schénerrel azonban addig sohasem találkoztunk. Maja véleménye szerint, amelyet megerősített Körner Éva is (noha a művésszel akkor már nem volt jóban), Schéner a század második felének egyik legérdekesebb, leg- ösztetesebb művészi életművét alkotta meg,

1

2

3

4

5

1. Orosz Gellért: Konstruktív kép III., 1981
2. Angyalföldi Szabó Zoltán: Apám, 1970
3. Gyarmathy Tihamér: Fotogram I., 1953
4. Gerzson Pál: Idomok, 1973
5. Gyarmathy Tihamér: Örvény, 1946
6. Várnagy Ildikó: Fekvő nő, 1996
7. Schrammel Imre: Feszület, 2007

7

6

1

2

1. Schrammel Imre: Árnyak I., 1993
2. Schéner Mihály: Vigasztalás, 1963
3. Schéner Mihály: Huszárroham, 1968
4. Angyalföldi Szabó Zoltán: Mosakodó, 1999
5. Gyémánt László: Bob Marley II., 1990

4

6

3

5

6. Gyarmathy Tihamér: Ajtó I., 1965
7. Szabados Árpád: Hommage a Bartók II. Zongora versenyéhez IX., 1998-99
8. Orosz Gellért: Koszmosz táj II., 1972

7

8

hiszen festőként, grafikusként, szobrászként, textílesként, keramikusként, költőként és publicistaként egyaránt jelentős a tevékenysége. Azt is elmondták: nem könnyű ember. Bizonyos műveit ismertük a képcsarnoki anyagból, nem láttam azonban bennük különösebb fantáziát. Tájéképek, csendéletek voltak zömében. Azt is tudtam, hogy szívesen használ magyaros motívumokat. Sokáig halogattam a találkozást, felszínes ismereteim alapján nem volt nagy kedvem felvenni vele a kapcsolatot. Viszont emlékeztem arra, hogy Gyarmathy Tihamér, amikor kapcsolatunk elején arról faggattuk, hogy kit javasolna kiállítani a galériánkban, a Maja által felsoroltak közül egyedül Schénert tartotta elfogadhatónak. Engedtem tehát magamat a találkozóra rábeszélni, de előtte áttanulmányoztam a Corvina Kiadó *Műterem*-sorozatában és a *Mai magyar művészet* sorozatban megjelent Schéner-könyveket.

Mihály nagyon kedvesen fogadott, ha ma visszagondolok, milyen volt első találkozásunk, azt kell mondanom, hogy egyszerűen elvarázsolt. Későbbiekben aztán többször megfigyeltem, hogy azt, akit elvittem hozzá, és szimpatikus volt neki, milyen módszerrel veszi le a lábáról. Nagy sokára mondta el Máté, hogy egy akadémiai rendezvényen – amelyre éppen mindketten igyekeztek – a folyosón minden szobából kiugrott egy hölgy a folyosóra, amikor meghallotta hangját, és a nyakába borult. Máté megkérdezte: Mihály, hogy lehetsz ennyire népszerű? „Tudod, Máté, én nem utólag kompenzálók, hanem előre prezentálók” – volt a frappáns válasza. Ez volt rá jellemző.

Már az első pillanatban átütött különös szellemisége, garabonciás diák mivolta, latinos műveltsége, az a különös fantáziavilág, amelyben létezett, és amely a maga alkotta, őt körülvevő tárgyakból sugárzott. Büszkén emlegette, hogy hűvösvölgyi lakóházát maga tervezte. Egy nagy kertben álló, zömében homokkőből épített, emeletes ház volt ez, amelyen kívülről is látszott, hogy többször átalakították, bővítették. A bejáratnál egy subás embert ábrázoló, fehérre festett fémszobor állt. A gazonos kertben szép virágok nyíltak. A házban, művészi rendtelenségben, mindenütt műtárgyak hevertek, szemmel láthatóan úgy, hogy semmilyen rendszer nem volt benne fellelhető. Nagy faszobrok a térben, a székeken általa készített textíliák, saját kiadású könyveinek halmaza, kerámiái, kisebb fémszobrai a szekrények tetején, a kandallón, az asztalokon a legkülönbözőbb korszakából festmények egymásnak támasztva, vagy egyszerűen letéve a földön hevertek. Alig lehetett tőlük közlekedni. Valószínűleg ezért nem járhatott porszívó, portörölő sem sűrűn körbe. Ez azonban nem tűnt fel az először idelátogatóknak. A szemet rabul ejtette a sokszínű rejtelmesség.

Én sem vettem észre ebből semmit, mert míg nézelődni próbáltam, Mihály beszélgetést kezdeményezett Majával – művészetről,

filozófiáról, múzeumi történekekről. Egymás szavába vágva türelmetlenül kommentálták a jelen művészeti eseményeit, természetesen pletykálgáltak is, mindezt úgy, mintha ott sem lennének. Teljesen meg voltam zavarodva a látottaktól és a beszélgetés hangulatától, miután engem minden nagyon érdekelt. Az első pillanatra felfoghatatlan élményt fokozta, amikor az emeletre invitált minket, amely a lakás tulajdonképpeni dolgozórése volt. Széles lépcső vezetett fel, de azon is alig lehetett közlekedni, mert a lépcsőforduló roskadásig meg volt pakolva festményekkel, a lépcsőn pedig rengeteg kiadvány hevert olyan rendtelenségben, amelyben csak ő ismerte ki magát.

Felérve a földön hatalmas fatábla fogadott, amelyet festőasztalnak használt, amelyen festékes tubusok hevertek, és rengeteg kinyomott festék volt a szírvány különböző árnyalataiban. Mihály a földön ülve festett, ecsetnek általában az ujjait használta, de mindenféle más, izgalmas eszköz is látható volt: kések, spaklik, ecsetek. Innen nyílt egy fürdőszoba, amelyet csak festésre és raktározásra használt. A kád is tiszta festék volt, a másik oldalon egy beépített polcrendszer tele képekkel, ami azt mutatta, hogy ez nem egy szokványos fürdőszoba. A benyílóját általában zárva volt, mert iderejtette Mihály azokat a képeit, amelyeket nem eladásra szánt, vagy még nem voltak készen, száradtak.

Az előtérből nyílt Mihály hálószobája, amelyben egy ebédlőasztal szolgált arra, hogy rajzait, írásait, kollázsait elkészítse. Fotók, orvosságok, üres papírok, grafikák, kisebb szobrai hevertek itt elképesztő összevisszaságban, valamint feljegyzései, hogy el ne felejtse, amiben valakivel megállapodott. Csak az emeleten volt telefonkészüléke, amelyet ő használt, kagylója ugyanis olyan festékes volt, hogy elment volna egy pop-art objektnek is. Volt még egy szoba, amelyet a lefelé vezető, két lépcsőn lehetett megközelíteni, ez volt a könyvtára, rengeteg folyóirat, illetve olyan könyv volt benne, amelyben képei, írásai megjelentek, vagy róla írtak, és itt tárolta az író- és költőbarátaiktól kapott köteteket is. A szoba lépcsőtől balra eső része úgy festett, mintha pódium volna, a lépcsővel szemben szekrény állt, amelyet egyszer kinyitott, és ekkor látható volt, hogy megszámlálhatatlan, gyönyörű, kaptafás, sámfás cipő sorakozott benne, amelyeket sohasem hordott, ezeket a cipészgyűjtő, Vass Lászlótól kapta képekért cserébe. Valószínűleg ezek látványa is hozzájárult híres és később nálunk bemutatott cipő-sorozatának létrejöttéhez. Faplasztikák, tükrök, játékgurák, kerámiaszentek voltak itt, továbbá rengeteg grafika, témánként csoportosítva, a hozzájuk fűzött feljegyzésekkel, versekkel, általában újságpapírba rejtve, így a készítésük pontos korát is meg lehetett határozni.

Az emeleti előtér egy másik házrészbe vezetett, amely „tisztaszobának” volt nevezhető.

Itt voltak a kedvenc tárgyai, régi, templomi, festett faszobrok, maszkok és velencei karnaváli figurák, általa szépnek tartott és becsben tartott bútorok, pipatóriuma stb. Innen még egy vas csigalépcsőn fel lehetett menni egy tetőtéri szobába, ahol legfőbb kincseit rejtegette: korábbi kiállításaira készített fém- és faszobrait, legdrágább ülőbútorait. Ezekbe a helyiségekbe csak később kaphattunk betekintést.

Miután régen találkozott Majával, Mihály elsősorban őt faggatta. Tőkei Feriről, Maja férjéről kérdezte, min dolgozik most. Érdekeltek a művészeti élet pletykái is, velem pedig elmeséltette elképzeléseinket. Nem jutott idő az érdemi munkára, de megállapodtunk, hogy hamarosan eljövünk ismét, és konkrétan megállapodunk a kiállításban. Amikor másodszor kerestük fel, alaposan megnéztük a festményeit, szobrait. Feltűnt nekem, hogy az említett két könyvében látott, és a hatvanas-hetvenes években alkotott műveiből semmit sem mutatott. Rákérdeztem, láthatnánk-e azokból a fatapaszos, régi képeiből is. Elképedésünkre azt válaszolta, hogy a garázsban bőven van belőlük. Útban a garázs felé a ház verandájáról nyíló üveges szaletlibe is bekukkantottunk, amelyben kerámiaemecéntől heatingkályháig, újabb kiadású könyvektől a fiatal szobrászok 1971-es, párizsi szalonján díjat nyert lováig sok minden be volt zsúfolva.

Műtárgyak a tűzifa alatt

De az igazi meglepetés a garázsban ért minket. Kinyitva a dupla ajtót, a következő kép tárult elénk: bezúdírt tűzifa, jó régen nem bolygathatták. Régi fatáblák összeborogatva, amelyekről nem lehetett észrevenni első látásra, hogy műtárgyak, hisz a tűzifa alatt feküdtek. Mihály kezdte volna alulról kihúzatni a képeket, de már a másodiknál – amikor láttuk, hogy miről van szó, és hogy ott komoly értékek vannak – rászóltunk, hogy ne tegye, mert biztosak voltunk abban, hogy ezzel a módszerrel nagy kárt okoz. Megbeszéltük, hogy eljövünk a galéria munkatársaival, akik segítenek elrámolni a tűzifát és egyéb lomokat, s óvatosan kiszabadítjuk a műveket. Miután az egész hallatlanul izgalmas volt, két nap múlva ott voltunk újra, és csodákat találtunk. Azonnal tudtuk, hogy ez lesz a kiállítandó anyag, előtte azonban fel kell mérnünk, restauráltatnunk és installálnunk kell a műveket.

Kérdésünkre, hogy miért így tárolja a festményeket, Mihály azt mondta, hogy művészetének ez a korszaka – az angol Eric Estorick galériáson kívül – senkit nem érdekelt. Csak bírálatot kapott, félt attól, hogy ráhúzzák, túlságosan befolyásolt a nyugati hatásoktól. Ekkor még nem volt világos a számunkra, hogy azt a technikát és anyaghasználatot (fatapasz, karcolás és utánafestés), amellyel ezeket a műveket készítette, Franciaországban leste el. Jean Fautrier használta a fatapaszt, de Mihály ezzel a technikával magyar motívumokat használva

fel igazi magyar művészetet teremtett, képei expresszív és konstruktív stílus is tükröztek. Elmondta, hogy el akarta tüzelni a farostokat, mert jól égnék, de miután gázfűtésre tértek át, a kerámiakemencét meg villannyal fűtötték, így erre nem került sor. Szemmel láthatólag nem érdekelték ezek a képek, egyébként is minden megnyilvánulásában megfigyelhető volt érdekes értékítélete.

Legbecesebbnek a tervei alapján, meseteremberek által készített szobrai, játékeit, tárgyait tartotta, valószínűleg azért, mert úgy gondolta, ezek nem reprodukálhatók. Komoly pénzt adhatott értük, de ezektől semmi áron nem akart megválni. Azokat a festményeit tartotta még fontosnak, amelyeket annak idején Németh Lajos művészettörténész megdicsért. Ezek a hetvenes években festett, zömében magyar motívumokkal készült munkák voltak, de ez sem tartotta volna vissza őt attól, hogy megsemmisítse őket. Régi műveivel, tárgyival gondolatban sem foglalkozott, az a türelmetlen vágy hajtotta, hogy végtelen fantáziájából újdonságokat varázsoljon, olyan műveket, amelyek mások voltak, mint amiket addig alkotott.

A kiszabadított műtárgyak feldolgozása több héten keresztül tartott. Maja és két munkatársam segítségével nyilvántartásba vettük, lefotóztuk a műveket, biztosak voltunk abban, hogy revelációt fognak kelteni. Mihály látta, hogy érdekel bennünket ez az anyag, s megkérdezte, hogy nem akarjuk-e megvenni, rengeteget kellene restaurálásra és az installációra költeni, márpedig ilyesmire nem akart áldozni. Az is foglalkoztatta, hogy egyáltalán meg szabad-e engednie a kiállításukat, mert nem bízott abban, hogy ez az anyag harminc év után pozitív fogadtatásban részesül.

Mi szívesen vásároltunk. Természetesen azzal a módszerrel, amelyet addig is gyakoroltunk. Szerződésalkotásról kifizettük őt festmény árát, a többi pedig részletekben, havi törlesztéssel. A finanszírozásba ekkor már a gyerekeink is bekapcsolódtak. Így több művésznek tudtuk a megélhetését biztosítani, vagy legalábbis hozzájárultunk a rezsijükhöz. Nagy terhet vettünk le ily módon jó néhány idős alkotó válláról. Meglepett az a bizalom, amelyet a művészek részéről tapasztaltunk. Általában az volt a menet, hogy kiválogattunk közösen egy sor képet, megállapodtunk a vételárban, és szóban abban is, hogy hogyan menedzseljük. Életművüket összefoglaló kétnyelvű könyv, kiállítások rendezése és havi apanázs volt a művészek kívánsága. Ők egy tulajdon-átruházási nyilatkozattal átadták a kiválasztott műveket, mi pedig egy egyszerű tartozáselismerő nyilatkozattal, amelyben szerepelt a visszafizetés módja, igazoltuk a vételárat. Mindig több millió forintról és többéves törlesztésről volt szó, nem kellett hozzá tanú, ügyvéd, közjegyző, élveztük a művészek bizalmát, biztosak voltak abban, hogy teljesítjük, amit vállaltunk. Ennek a módszernek az volt az előnye, hogy

sajátunkként kezdehettünk el foglalkozni a műtárgyakkal, adhattunk, cserélhettünk, ajándékozhattunk belőle, és a legfontosabb darabokat azonnal beépíthettük a gyűjteményünkbe. Az ajándékozás, a csere azért is volt fontos, mert így könnyebben tudtunk a művész munkásságának feldolgozásához szponzorokat keríteni, a műveket eljuttatni gyűjtőkhöz és olyan helyekre, ahol feltétlenül szükség volt a művész megjelenésére.

Így támogattuk vásárlással több éven át Gyarmathy Tihamért, Orosz Gellértet, Schéner Mihályt, Szabó Zoltánt, Hegyi Györgyöt, Donát Pétert, Papp Oszkárt, Mácsai Istvánt, Károlyi Ernőt, Nagy Sándort, Gábor Magdát, Rác András, Mészáros Dezsőt, Birkás Istvánt, Dienes Gábort, Katona Zsuzsát, Palotás Józsefet, Turcsán Miklóst, Kántor Lajost, Baska Józsefet, Várnagy Ildikót. Közreműködésünk nélkül nem, vagy csak nagyon nehezen tudtak volna megélni, kiállítási lehetőséghez jutni, munkásságukról könyvet megjelentetni. Sok művésztől vásároltunk részletre is egy vagy több képet, amikor hozzánk fordult. Nyugodt szívvel állíthatom, hogy az elmúlt húsz évben az adott szavunkat mindig beváltottuk.

Természetesen nem minden általunk kiválasztott művészt tudtunk a közvéleménnyel úgy elfogadtatni, ahogy szerettük volna, de a figyelmet rájuk is fel tudtuk hívni. Nyilván ennek tulajdonítható, hogy mindvégig jó kapcsolatban maradtunk a művészekkel, haláluk után pedig a családdal is, mert a művészetükkel való foglalkozás általában nem ért véget a halálukkal, sőt, attól kezdve a dolog nehezebbé vált, mert addig a művészek is segítettek érdekérvényesítésükben.

Ez volt az első rendezvényünk, amelyet a Vörösmarty téri galériában tartottunk, és ismét hatalmas, szakmai sikert hozott. Az is felkeltette az érdeklődést, hogy bejelentettük: a hatvanas évek rejtve maradt kincseit több kiállítás keretében folyamatosan feltárjuk.

A Csontváry Galéria

Hogyan kerültünk a Csontváry Galériába? Akkoriban a művészeti közéletben nagy viták dúltak a Képcsarnok feladatáról, tevékenységéről. A vállalat a művészek szerint már nem töltötte be azt a szerepét, amelyet a jogszabályok, valamint az államnak a művésztársadalommal kötött szerződése szerint be kellett volna töltenie. A rendszerváltás után leépítette galériahálózatát, a megmaradt üzletek egy részét bérbe adta, a kereskedelmi szempontok kerültek előtérbe. Különösen a Váci utcai Csók István Galéria elvesztése volt fájdalmas, mert a város legfrekvenciáltabb helyén több évtizeden át szolgálta a kortárs művészet ügyét, magánkézen azonban elsősorban a régiségek és sokszor ízléstelenségek kerültek túlsúlyba a kínálatában. A Magyar Képzőművészek Szövetségének végül sikerült kiharcolnia, hogy kaphassanak egy olyan galériát, ahol a „ma-

gasabb” művészeti szempontok érvényesülnek, természetesen a Képcsarnok kereskedelmi és elszámolási rendszeréhez igazodva. A Csontváry Termet szemelték ki erre a célra.

1996 júniusában keresett meg minket a vezetőség, hogy vállalnánk-e a feladatot. A vezetőség olyan művészekből állt, akikkel mi nem foglalkoztunk – mint Tenk László, Mészáros Géza, Bikácsi Daniella, M. Novák András –, tehát elfogultsággal nem voltak vádolhatók. Gondolkodási időt kértünk. A feltételek között ugyanis szerepelt, hogy széles művészkörrel kellene alaposabban megismerkedni és foglalkozni. Voltak közöttük olyan művészek, akikkel nem szívesen kerültünk volna közelebbi kapcsolatba, személyes okok miatt, vagy azért, mert más galéria foglalkozott a művészetükkel. Azzal is tisztában voltunk, hogy egyéb elfoglaltságunk miatt komoly nehézségekkel, rengeteg pluszmunkával és sok gonddal kell számolnunk. Mégis belevágtunk, mert nagy megtiszteltetésnek éreztük ezt a felénk irányuló bizalmat, nem szerettünk volna csalódást okozni.

A vezetőség irányítása alatt dolgoztunk. Kötelező volt a listán szereplő művészekről, valamint a Képcsarnok raktárkészletéből is árulni. Több olyan dologgal is meg kellett barátkoznunk, amely a mi gyakorlatunkban elképzelhetetlen volt, például hogy a raktárba csak úgy besétáljanak bennfentes érdeklődők. Különösen a diplomaták, hozzátartozóik és vendégeik, valamint komoly gyűjtők érezték saját kiváltságuknak a turkálást. Még egy furcsaságot tapasztaltunk, amely nálunk korábban nem fordulhatott volna elő: a művész bejött, és megmondta, hová tegyük ki a képét. Jónak Tamás nagyszerű önarcképét a művész kérésére négyszer helyeztük át, mígnem a végén visszakerült eredeti helyére, ahová mi először feltettük. Nem bántuk az ilyen jellegű pluszmunkát, mert lehetőséget adott a művész gondolatmenetének mélyebb megismerésére. Általában minden kérést teljesítettünk, ami módunkban állt. Az a fél év, amely a Csontváry Galériában nekünk megadatott, végül is harmonikusan telt.

Mi nem törődünk azzal az ádáz harccal, amely közben a hátunk mögött dúlt a szövetség, az alapítvány és a Képcsarnok között a galéria megszerzéséért. A szövetség lehetősége erre a kísérletre fél évig tartott, mert elvesztette, vagy lemondott a Képcsarnok az alku során a helyiség bérletéről, és az alapítvány tevékenységváltással művészkézévé alakította át és adta bérbe. Így végképp elveszett a művészek számára, ugyanarra a sorsra jutott, mint a többi, közkedvelt kiállítóhely. Mi tehát megköszönve a lehetőséget, 1996 decemberében elszámoltunk a Képcsarnokkal, és visszadtuk a galériát.

[...] Schéner Mihály éveket, évtizedeket mostohán tárolt műveinek állagmegóvásával, restaurálásával, keretezésével nagyon sok mun-

ka volt; ugyanakkor igyekezni kellett, hogy a kiállításra minden elkészüljön.

Végül is – Schéner meglepedésére – megbirkóztunk a hatvanas évekből előkerült festmények restaurálásával, installációjával iszonyú költségen. A tárlatot 1996. augusztus 11-én nyitottuk meg a Csontváry Galériában *Az elfelejtett hatvanas évek* címmel. A kiállítást a művész jó barátja, *Bereczky Loránd*, a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatója nyitotta meg. Beszédét így fejezte be:

„*Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy egy nyitott szemű, nyitott lelkű, a világot a tenyerében hordani akaró és azt megszépítve továbbadni kívánó alkotóként köszönhetjük Schéner Mihályt. Ezen a kiállításon is egyértelműen olvasható, hogy olyan kincse a kortárs magyar képzőművészetnek, amelyre nagyon oda kell figyelni, nagyon kell óvni, és akit személyében a művei és az iránta sugárzó szeretet tud még remélhetően nagyon sokáig megtartani körünkben úgy, hogy alkotótevékenysége töretlen marad.*”

A *Bereczky* által elmondottakból is kiderült, hogy a hatvanas években művészete nem csak rám volt olyan, katartikus hatással, hogy évtizedeken keresztül nem tudtam elfelejteni a látott, expresszív képeit. Az eseményről sok reflexió jelent meg különböző orgánumban.

Intermezzo V.

Schéner Mihály később a szemünk láttára vágta és készítette fotó- és grafikai montázsait, amelyeknél régebbi rajzai fénymásolatát is felhasználva vágott ki és illesztett össze motívumokat, majd utána belerajzolt, kiegészítette és kiszínezte azokat. Egyszer azzal lepett meg minket, hogy ezekből az általa kiszínezett rajzaiból bekötöttett egy könyvre valót, s nekem és Máténak ajánlotta 2006 karácsonyán azzal, hogy a mi baráti inspirációkra és tiszteletünkre színezte. A könyv címlapján *Szent Mihály-napi Mókák* cím szerepel (*Buffa Rusticana*). Különleges érték ez számunkra. Ezeket a színezett montázsait és kollázsait előszere-ttel reprodukálta nyomtatott könyveiben, minden témájában külön köteteket kötöttett be rajzaiból, amelyeket ki is színezett, és aztán rendszeresen használt motívumként a festményeihez.

Mezei Ottó és Schéner

Erősen foglalkoztatott bennünket Schéner hatvanas évekbeli műveinek újrafelfedezése kapcsán, ki lenne legalkalmasabb arra, hogy egy könyv számára – amely ezt a korszakát, ezeket a most előkerült képeit feldolgozza – a tanulmányt megírja. Korábban több művészettörténészt foglalkoztatott ez a téma. Például *Körner Évát*, akivel szoros szakmai kapcsolatban álltunk, *Mazányi Juditot*, aki a szentendrei

múzeumban dolgozott, és az első, komolyabb interjút készítette Schénerrel. Felmerült *Szamosi Ferenc* neve is, aki a *Mai magyar művészet* sorozatban megjelent Schéner-könyvben (1978) a tanulmányt írta, illetve *Menyhárt Lászlóé*, aki a *Corvina Kiadó Műterem*-sorozatában kísérelte meg összefoglalni ezt az időszakot 1981-ben. Különböző okok miatt azonban ezek a művészettörténészek nem tudtak eleget tenni a felkérésnek.

A Csontváry Teremben rendezett kiállítás megnyitóján (1996. szeptember 2.) feltűnt nekem, hogy hosszan faggatott minket és faggatta Mihályt is *Mezei Ottó*. Ekkor jöttem rá, hogy talán ő lenne legalkalmasabb a feladatra. Nehezen állt kötélnek, hosszan kellett gyözködni, hogy a művészt kiemelje az addigi félreértó

Schrammel Imre: A trón – Minotauros, 1992

művészettörténeti megítélésekből, és művészetének más aspektusait is feltárja. Schénernek szerencséje volt, hogy művészetét a kánonban meghatározók már kezdettől nagyra értékelték, mint például *Németh Lajos*, *Körner Éva*, *Bereczky Loránd* és mások, de mindegyik csak egy-egy korszakával foglalkozott. Az is lehet, hogy mint embertől félt Schéner Mihálytól *Ottó*, vagy talán tartott attól, hogy nem tud megbirkózni művészetének sokféleségével. Az is zavarhatta, hogy eddig nem foglalkozott behatóan a művésszel, bár igyekezett minden olyan alkotót alaposan megismerni, aki a hatvanas években jelentős tevékenységet fejtett ki. Valószínű ez lehetett a magyarázata annak, hogy mégis kötélnek állt. Végleges választ nem adott, azt mondta, hogy először meg kell ismerkednie a művekkel, ki kell derülnie, hogyan tud együttműködni Schéner Mihállyal, utána tud nyilatkozni, meg tudja-e írni a könyvet.

Érdekes volt megfigyelni a munkamódszerét. *Mihály* először fenntartásokkal fogadta, mert *Ottó* nem volt lelkesedő fajta. Viszont a látogatások során szemmel láthatóan elmélyült a kapcsolatuk. Inspirációjára fontos dokumentumok kerültek elő, például *Schéner Mihály vázlatfüzetei*, amelyeket a hatvanas években külföldi

vándorlásai során rajzolt-írt tele, és amelyek azt bizonyították, hogy külföldön született meg motívumainak nagy része. A füzetekben leírta, kiknél lakott, kiknél tett látogatást Párizsban, Londonban, Amerikában, a műtermekben milyen hatások érték. 1965. július 2-án *Bíró Antallal*, június 22-én *Béres Jenő*ekkel találkozott, *Pátkay Endré*knél lakott, és többször járt *Hantai Simonnál* is. Párizs, Stockholm, Amerika, újból Párizs, majd London következik egymás után, néhol dátumokkal, a lapokon megjelenő rajzok közvetítik az élményhalmazt. A rajzok jobban rögzítették gondolatait, mint ha fényképezett volna. A vázlatfüzetek ma gyűjteményünk féltett kincsei.

Mezei Ottó unszolására kerítette elő az 1969-ben festett expresszív képeit, amelyek

tulajdonában maradtak, mert progresszív voltak miatt nem állította ki azokat, és így *Eric Estorick*, a *Grosvenor Galéria* tulajdonosa végül nem is vásárolta meg őket. *Estorick* *Vityebszkből* származott, és többek között ő volt a galériása *Chagallnak* is. Többször állította ki *Schéner Mihály* és *Konfár Gyula* munkáit londoni galériájában. *Konfárt* meg is hívta, és hónapokig azért látta vendégül, mert ismerőseiről, vevőiről portrékat rendelt meg tőle. 1993-ban halt meg, gyűjteményét azóta *London belvárosában* a róla elnevezett alapítvány gondozza.

Mezei Ottó végül megírta a *Schéner Mihály művészete a hatvanas években* című könyvet, s ez lett a sorozatunk 8. kötete.

Megfogadtuk, hogy kiállításorozatunkat olyan művészek életművének bemutatásával folytatjuk, amelyek eddig rejtve maradtak a nagyközönség előtt. Vajon ki lesz a következő ebben a sorban?

Orosz Gellért

Adódott magától, ugyanis *Orosz Gellért* egy napon nagy szerényen bejött a Csontváry Terembe, engem keresett, és elmondta, hogy meghalt a felesége, nincs pénze eltemettetni.

1

2

3

4

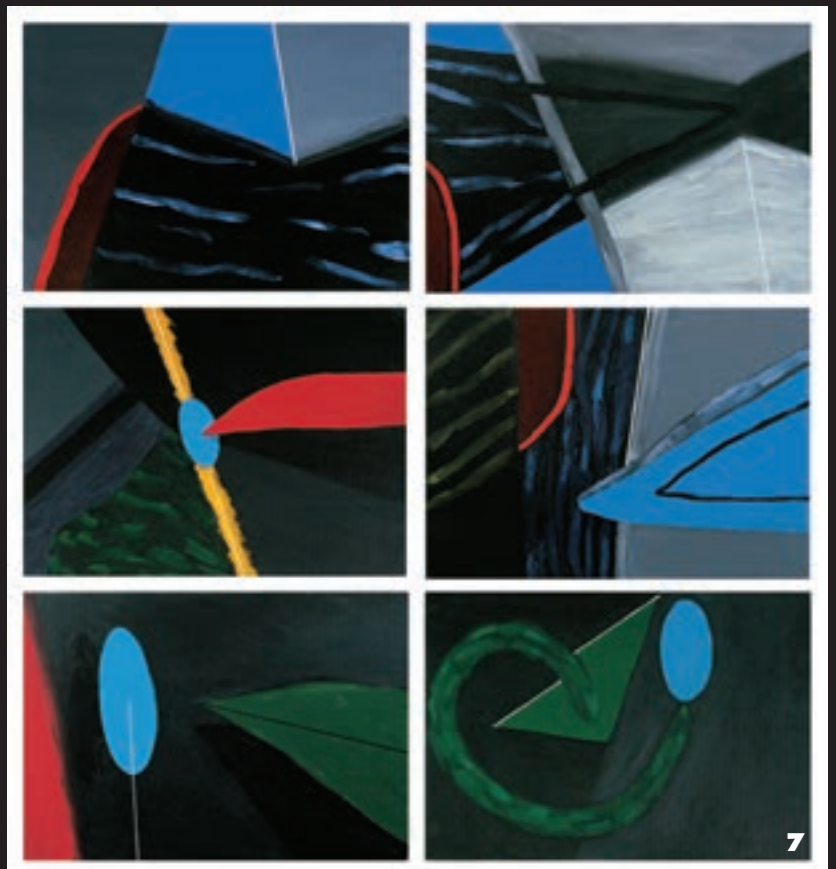

5

1. Mácsai István:
Pesti halál, 1978
2. Sváby Lajos:
Hommage á XX. század, 2003
3. Donáth Péter: Csendélet, 1969
4. Donáth Péter: Széthullás, 1967
5. Várnagy Ildikó:
Váczi Miklós festő portréja
6. Orosz Gellért:
Formák I., 1950
7. Szabados Árpád:
Bartók variációk I-VI., 2000

6

7

Ellenben azokból a képekből még, amelyeket Gyarmathy emlegetett az akadémiai székfoglaló kiállításán, a Nagybányai úti galériánkban, szívesen megmutatna nekünk néhányat, hátha tudnánk segíteni. Azt mondtam, hogy most nem tudunk elmenni a műterembe, de hozzon be két képet, és a munkatársaim kifizetik a temetés költségét. Nagyjából így is történt. Egy délelőtt behozott két képet, ám délután, amikor bementem a galériába, és meg akartam nézni azokat, közölték, hogy megvásárolta két német. Az volt a gyakorlat, hogy amely művet bevettek eladásra, azt mindjárt ki is tették a munkatársaim a haszonkulccsal megemelt áron. Így aztán sohasem tudtam meg, milyen festményeket hozott be akkor Gellért.

Megbeszéltem egy időpontot Majával, és két hét múlva meglátogattuk Gellértet a Kelenhegyi úti művészházban. Addig még sosem jártam ebben a szép, szecessziós épületben, amely a Mátyóki út és a Kelenhegyi út kereszteződésében található. Az 1903-ban felavatott műteremház falán márványtábla hirdeti, ki mindenki dolgozott itt: Czóbel Béla, Herman Lipót, Kerényi Jenő, továbbá Uitz Béla, Domanovszky Endre, Mattioni Eszter. Akkoriban itt lakott Kokas Ignác, Szkok Iván, Almásy Aladár, Kovács Péter, valamint a Vojnich Erzsébet–Szűts Miklós művészaspár is. Gellért a műteremház második emeletén élt. Miután felkapaszkodtunk a meglehetősen magas emeletekre, elkészerítő látvány fogadott. Már az előszobában látszott, hogy itt nem él asszony. A nagy műterem kellős közepén a könyvhalmaz körül gyanús lomok hevertek, amelyek arra utaltak, hogy valahol az utcán szedték össze őket. A rendtelenségben a komoly dolgok keveredtek a hasznavehetetlen vackokkal. A műterem egyik részét azonban szemmel láthatólag a bemutatás céljára üresen tartották.

Nem akartunk hinni a szemünknek: Gellért valóságos kincseket varázsolt elő a negyvenes-ötvenes évekből, ráadásul izgalommal várta, hogy mit szólunk hozzájuk. Kérdeztük: hol voltak eddig ezek a művek? Gellért egy pódiumra mutatott, és azt mondta, hogy az alatt eldugva tartotta őket. Akkor már tudtuk, hogy mi lesz a következő kiállítás. Közben kiderült, hogy Gellértnek van egy fia, aki ott segédkezett, és a fiúnak több gyereke van, állása nincs, ezért érzékelhető volt, hogy úgy vártak minket, mint a megváltót.

Gellért érdekes történeteket mesélt évfolyamtársairól és barátairól: Hantai Simonról, Bíró Antalról, Jánosy Ferencről, Herman Lipótról, Poldiról (Böhm Lipótról), akik betegsége alatt vidám levelekkel tartották benne a lelket. Beszélt Kassákkal való kapcsolatáról is, akivel közös kiállítása volt Prágában, és aki nagy hatást gyakorolt gondolkodásmódjára, noha a művészetére nem.

Gellért hosszan szólt Barcsayról, akinek tanársegédje volt 1952-ig. Nagyra becsülte

Barcsayt, de idővel összevesztek. Ennek történetét így mesélte el: hosszú éveken keresztül, a főiskolai időszak alatt Barcsay mester mellett dolgozott, később tanársegédjeként is. Gellért már a negyvenes évektől nonfiguratív alkotásokat készített, ezért fogadta barátjának, és rendeztek közös kiállítást Kassákkal, ezért tartozott az Európai Iskola fiataljai közé. Barátja volt Gyarmathy Tihamér is, aki az akadémiai székfoglalóján – 1993-ban nálunk, a Nagybányai úti galériában – szintén a barátjának nevezte Gellértet. Barcsay nagyon szerette őt, és ő is tisztelte a mestert, de kapcsolatuk megszakadt, amikor Gellért meglátta a szentendrei mozaikját, amelyen Gellért szerint Barcsay koppintott, átvette az ő motívumait. Mutatta is nekünk több korábban keletkezett képét, amelyeken ezek a motívumok, meggyőződése szerint, fellelhetők voltak. Szerinte Barcsay azért is vehette át az ő motívumait, mert a mester az együtt dolgozásuk során jól megismerte az ő nonfiguratív munkásságát. Gellért úgy gondolta, a hatvanas években az ő munkásságának és az ő baráti köre tevékenységének hatására tért át Barcsay a konstruktív, nonfiguratív festészetre. Ezt a véleményét meg is mondta a mesternek, aki azonban ezt zokon vette, és kapcsolatuk végleg megszakadt.

Gellért egykori barátaitól, évfolyamtársaitól számos olyan munkát őrzött, amelyekről azt mondta, hogy cserélte velük. Láttuk nála *Bíró Antal vázlatfüzetét*, amelyben Párizsban készült kromok voltak ismert francia művészekről, sőt, egy *Karády Katalinról* készített rajz is, és mutatott *Hantai Simon*-munkát is. Ezek később a mi gyűjteményünk féltett darabjai lettek. Tulajdonképpen ekkor kezdtük gyűjteni a vázlatfüzeteket, a művészek egypéldányos, rajzolt, festett könyveit, amelyekből mára már szintén felbecsülhetetlen értékű gyűjteményünk van.

Ezek a személyes feljegyzések, vázlatok nem utolsósorban művészettörténetileg adnak fontos adalékokat a művészek életművéhez. Ez idő tájban kerültek hozzánk Schéner hatvanas években külföldön készült vázlatfüzetei is, amelyekről már szoltam. És amelyekben megjelennek azok az arche magyar motívumok, stílusjegyek, amelyekkel képeim találkozunk. Fontosak azok a bekötött könyvek is, amelyekben a nyolcvanas-kilencvenes években készült rajzainak másolatát gyűjtötte össze téma szerint, és amelyekben fellelhetők a motívumaihoz készített színvázlatjai is. [...]

1996. szeptember 24-én nyílt meg *Rejtőzködő Igazság* címmel Orosz Gellért kiállítása a Csontváry Teremben, Maja rendezte, a megnyitót Sinkovits Péter művészettörténész tartotta. Tanulságos szövege a következőkre hívta fel a figyelmet:

„Orosz Gellért művészetéről keveset tudunk mind ez ideig, a mostani tárlatrejtőzködő munkásságának napvilágra jutott darabjait teszi közzsemlére. Rejtett élet elrejtett művei. A mai művészettörténész munkája furcsa módon ha-

sonló, mint a régmúlt művészetét kutató régészé, aki eltemetett rétegek alól menti ki múltunk emlékeit, és e tárgyak darabjaiból próbálja összeállítani az egykori kultúra értékrendszerét. Mi maiak sokszor arra kényszerülünk, hogy műtermek mélyére száműzött és elfelejtett művek felkutatására vállalkozzunk, mert szerencsétlen korban élvén, valódi értékek tűntek el szemünk elől, és emigráltak műtermek eldugott zugába.” [...]

Valóban nagy siker volt, művésztársai is elképedve álltak életműve előtt. Még éltek azon évfolyamtársai, akik emlékeztek a kiállított munkákra. Csodálkoztak, hogy miért nem kerültek ezek a művek bemutatásra évtizedeken keresztül. Az elmondott beszédben szembesültek azzal, hogy Gellért 1948–1949-ben és később is (például 1957-ben) részt vett néhány csoportos (nonfiguratív és szürrealista alkotókat felvonultató) kiállításon, de önálló kiállítása 1996-ig csak egyszer volt: 1969-ben, ötvenéves korában Rómában, a Galleria Testában, ahol az abban az időben festett műveit állították ki, nagy sikerrel. 1978-ban többszöri meghívás után végre kijutott az ITALIA 2000 című kiállításra, ahol ezüstérmet nyert.

Orosz Gellért szerette volna, ha segítünk nyomasztó egzisztenciális problémáin. Majdnem teljes egészében megvásároltuk az életművét, az összeg élete végéig fedezte tisztessé megélhetését. 2001-ben bekövetkezett halála után pedig fiának, Baláznak fizettük a meghálapodás szerinti hátralékot.

A Schéner-kötet megjelenését követően Mezei Ottót igyekeztem rávenni, hogy Orosz Gellért művészetéről is írjon hasonló tanulmányt. Most még nehezebb dolgom volt, mert Gellért egy időben szocreál műveket is alkotott, és a Képcsarnoknak is dolgozott. Ottó szemében egyik sem tűnt bocsánatos bűnnek. Végül sikerült kicsábitanunk őt Gellért Kelenhegyi úti műtermébe, ahol nemcsak korai pasztelljeit, kollázsait, festményeit tekinthette át, hanem a rajzait is. Ez az anyag meggyőzően hatott rá, és valószínűleg az is, hogy Gellért elismerten az Európai Iskola fiataljaihoz tartozott, Kassák barátja volt, Gyarmathyról nem is beszélve. [...] Így készült el az Orosz Gellért-kötet 1999-ben, sorozatunk 10. számú könyve, amely felhívta a figyelmet Orosz művészetének nagyszerűségére. Számptalan magángyűjteménybe kerültek be képei, és a Magyar Nemzeti Galéria megvásárolta az 1957-es *Tavaszi Tárlaton* kiállított egyik nonfiguratív festményét is.

Intermezzo VI.

Munkánk során intő példák sora is inspirált bennünket. Most csak egyet említek. 2000-ben felhívott engem Szabci, hogy meghalt *Aczél Ilona*, és egyetlen örököse az unokahúga, akinek ki kell ürítenie hamarosan a Máglya közti műteremházban lévő műtermet, ahol a festőné a férjével, *Óvári László*

festőművésszel dolgozott együtt, aki már korábban meghalt. Szívesen eladna, vagy akár odaadna műtárgyakat, mert harminchét négyzetméteres a lakása, oda már nem fér több. A múzeumokat is kihívta, válogattak belőle, de ami ott maradt, az is tetemes mennyiség, nem tud mit csinálni velük. Akkoriban nagyon kevés volt az időnk, nyitottuk Sopronban az Artner-palotát, Pesten is rengeteg munkánk volt, el is felejtetem. Később még egyszer jelentkezett Szabci, hogy most van az utolsó pillanat, neki barátai voltak ezek a művészek, menjünk oda, és amit lehet, mentsünk meg. Amikor odaértünk a művészház elé, hatalmas konténer láttunk, amelybe szállítómunkások hordták a műveket. Elképedtünk, de már nem lehetett mit csinálni, nem volt értelme a konténerből bármit is kihúzni, mert minden gyűrve, összetörve feküdt benne. Az unokahúg pedig ott sírt a műteremben. Szemébe kerülésük helyett, ezek a nonfiguratív alkotások akár díszíthették volna kulturális intézmények, iskolák, öregek otthonai falait.

Sopronban

Már az 1997-es, genfi kiállításunk óta intenzíven foglalkoztatott minket, hol tudnánk úgy elhelyezni gyűjteményünket, hogy a nagyközönség folyamatosan láthassa. Azt biztosan tudtuk, hogy a hely nem Budapesten lesz. A fővárosi múzeumok akkor már a korábbinál jóval nagyobb figyelmet szenteltek a kortárs művészetnek, mivelhogy a művészek igyekeztek maguknak érdemi lehetőségeket kiharcolni. Jól gondoltuk. [...]

Míg keresgélünk, arról értesültünk Szemerédi László barátunktól, aki addigra áttette székhelyét Sopronba, hogy ebben a gyönyörű városban nagyon sok eladó műemlék ház van, amely kiválóan alkalmas lenne céljainknak. Ő is vásárolt egyet az óvárosban, szívesen megmutatná. Azzal érvelt: itt alig van kortárs művészeti esemény, ami van, az is inkább színházi, zenei, zömmel könnyűzenei, holott ebbe a csodálatos kis városba rengeteg turista látogat. [...] Amikor megérkeztünk Sopronba, és beszélgettünk az óvárosba, már tudtuk: ez a mi helyünk. Szemerédi László kalauzolt bennünket. Megmutogatta azokat a műemléki épületeket, amelyeket szerinte meg lehetne vásárolni. Közéjük tartozott a Templom utca 18. szám alatti *Artner-palota*, amelynek felújításába ő már belekezdett: kicserélte a tetőt, és felújította a homlokzatot. De eladná, mert belátható időn belül nem tudja befejezni.

Az épület még romos állapotában is azonnal körülfonta a lelkünket. Boltívek, gótikus ablakok tűntek elő, a pincében római kori fragmentumok rejtőztek. Az udvari szárny közel hat méter széles középkori városfalra épült, a falon két legális és egy titkos átjáróval, mindez arról

áruklodott, hogy az építészetileg is gyönyörű házat érdemes helyreállítani. Felemelő feladat ez egy olyan, erre felkészült építésznek, mint Máté. Megvásároltuk.

Az önkormányzat, ahogy megtudtuk, tíz éve kiürítette nemcsak ezt a házat, hanem a mellette lévő kettőt is. Az Artner-palotában a felújítás előtt tizenhat komfort nélküli lakás volt. Az egész kétségbeejtő állapotban volt, de minket ez nem rémített meg. Láttuk lelki szemeink előtt, hogy komoly munkával a XXI. századi komfortigényeknek megfelelően helyre lehet és helyre is tudjuk állítani a soproni polgármesteri dinasztia egykori lakóházát. Minden földszinti terme boltozott volt, az emeleti lakótérhez a földszinten istálló, kocsiszin, prэшáz kapcsolódott. A borászatra a két gyönyörű boltozott pince emlékeztet leginkább; az egyikben a kút falazott hengere kőkeretes ablakkal. Ezen keresztül lehetett a kútból vizet venni.

Az emeleten is vannak boltozott terek, az egyik traktusban szinte mind megmaradt. Az udvar egyik oldala függőfolyosós, a másik barokk ablakokkal, sőt, ikerablakkal ékes, szabályszerű utcai homlokzatot mutat. Az erkély parapetjén bájos, provinciális barokk címer: *Artner 1723* Az Artner család – mint a Caesar-ház birtokosa is – ebben a polgárvárosban szinte azonos megbecsülést élvezett az Esterházy, a Bezerédi-Zichy családokkal, a magyar polgár és a magyar nemes kiemelt társadalmi fontosságának megfelelően. Mindezek persze Máté szavai, aki egyenesen szerelmes lett az épületbe. Először áttanulmányozott mindent, ami az irodalomban fellelhető volt az épületről. [...] 1999 nyarárt írtuk, volt jogerős, a Szemerédi nevére átírtott építési engedélyünk, a CIB Bank adott hitelt, mert a bank is bízott Sopron fellendülésében, a projekt sikerében. Úgyhogy Máté nekilátott a felújításnak. [...]

Az Artner-palotát 2000. június 3-án, születésnapunkon és házassági évfordulónkon, magunknak szánt ajándékképpen avattuk fel, és ezzel átadtuk a kortárs magyar művészetnek. Az volt a célunk, hogy az ország legjobb művészeinek rendezett kiállításokkal bevonzzuk a soproniakat és az idelátogató külföldieket. Ingyenes volt a belépés, nem folytattunk kereskedelmi tevékenységet. Abban az időben sokan utaztak Sopronba, a magyar értelmiség színe-java rendszeresen megfordult a városban, amely nagy közkezdveltségnek örvendett. A ház tizenkét évig működött, mindenféle állami, önkormányzati támogatás nélkül, saját erőből finanszíroztuk.

Azon a napon annyian voltak a házban, hogy úgy tűnt, egész Sopront érdekli a kortárs művészet. [...] A házavatással egyidejűleg a festészeti galériában *Gyarmathy Tihámér*, az üveggalériában *Buczko György*, a szoborgalériában *Mata Attila*, a textilben *Ardai Ildikó* kiállítása nyílt meg. Az emeleten a gyűjteményünk volt látható.

Ezzel a megnyitóval debütáltunk Sopron ér-

telmiségi közéletében. Az eseményen minden jeles soproni jelen volt: művészek, színészek, politikusok, kiemelkedő személyiségek, hogy csak párat említsék: Szokolay Sándor zeneszerző, Kubinszky Mihály építészprofesszor, Szakál Ernő műemlékes kőszobrász, Hajnal Sándor, a Sopron TV tulajdonosa, volt polgármesterek, múzeumok igazgatói és sokan mások. [...]

Intermezzo VII.

Az udvart átriumszerűen vette körül az épület, és ebbe az átriumba megtaláltuk a legjobban odaillő alkotást, Párkányi Raab Péter *Lassított lónézés* című szobrát. E mű a fiatal szobrász diplomamunkájának készült. [...] Nem volt egyszerű ezt a szobrot a kapualjon keresztül beszállítani az udvarra. Egy egész napon keresztül tartott, tizenhárom tűzoltó összeszokott, harmonikus munkájára volt szükség, mert darut nem lehetett használni. Ugyan a kerek állványt viszonylag egyszerűbb volt beállítani, de a lovat az egyensúly hiányában – mert a felülő bronzfejenél a szobor sokkal súlyosabb volt – nagyon bonyolult és nehéz volt bevinni és a helyére tenni. A tűzoltók nélkül nem is sikerült volna. A szobor több mint négy méter magas, felért az emeleti folyosó fölé. Aki a mindig tárva-nyitva lévő kapun keresztül meglátta ezt a szobrot és a bejárat márványpadlóján tükröződő visszfényt, megbabonázva sétált be, hogy közelebből megnézzé.

Életünk egyik legszebb időszaka kezdődött. Befejeztük az építkezést Budapesten. Sopronban Máté ott-tölthette aktív, építészeti életét, ahol a legjobban érezte magát: gyönyörű, régi környezetben, és törhette a fejét további műemlékek felújításán. Széles, baráti körünk rendszeresen látogatott minket, kényelmes vendégszobákkal vártuk őket. Nem okozott gondot ellátásuk sem. Élveztek rácsodálkozásukat a kortárs művészetre, mert a gyűjteményünkben mintegy négyszáz alkotást tudtunk az emeleten elhelyezni, festményeket, grafikákat, szobrokat, kerámia- és üvegtárgyakat. Időnként persze cseréltük is a műveket, s ez minket is szórakoztatott, egy-egy festmény az újdonság erejével hatott más környezetben. Mindez egyre több barátot, ismerőst vonzott. A ház lassan országos hírre tett szert, beleivódott a kortárs művészet kedvelőinek tudatába. Aki beszélt Sopron óvárosába, biztosan bejött a házukba, ha máshová nem is, legalább az udvarra. ♣

(Körmendi Anna: Utam a kortárs művészethez című, regényes beszámolóját a *Lyukasóra folyóirat* következő számaiban részletekben közreadva folytatjuk.)

1

2

3

1. Mácsai István: Gyula, 1965
2. Orosz Gellért: Ívek, 1957
3. Szabados Árpád: Cím nélkül, 1985
4. Hegyi György: Figurák, 1947
5. Angyalföldi Szabó Zoltán: Háborgó lovak, 1999
6. Kokas Ignác: Sétáló madár, 1999
7. Gyarmathy Tihamér: Ketten, 1949

5

4

6

7

GYARMATHY TIHAMÉR (Pécs, 1915 – Budapest, 2005) Kossuth-díjas, magyar avantgárd festő. A második világháború utáni magyar absztrakció egyik fő képviselője. 1933-tól tanult a Magyar Képzőművészeti Főiskolán, ahol Vaszary János volt a mestere. 1937-től 1939-ig Olaszország, Franciaország és Németország volt tanulmányainak helyszíne. Ezen tanulmányok alatt kötött ismeretséget kortárs festőkkel, köztük volt Piet Mondrian, Beöthy István, Hans Arp, André Breton és Max Bill. 1938-ban első,

önálló kiállítását Párizsban, a másodikikat Zürichben rendezte meg. Tanulmányairól hazatérve került kapcsolatba a magyarországi avantgárd képviselőivel, Kassák Lajossal és Kállai Ernővel. 1945-ben az Európai Iskola alapító tagja volt. 1947-ben kiállítása volt Párizsban, 1948-ban pedig Budapesten, azonban még ebben az évben feloszlatták a csoportot, s nem kapott több kiállítási lehetőséget. Több mint húsz éven keresztül fizikai, majd műszaki munkásként dolgozott, hogy családjá megélhetését lehetővé tegye. 1968 februárjában az Iparterv-kiállítások sorozatát bevezető avantgárd kiállítás egyik részvevője. 1987-ben százhusz művét adta át Pécs városának. Külföldi és hazai kitüntetései mellett 1991-ben a Magyar Művészeti Akadémia, 1993-ban pedig a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia választotta tagjává. Magán- és közgyűjtemények őrzik képeit. Díjak, elismerések: Kormányzósági Ezüstkupa, Nápoly (1977); XII. Festival Cagnes-sur-Mer (Franciaország) a zsűri különdíja (1980); Érdemes művész (1985); Kiváló művész (1987); Kossuth-díj (1990).

SCHÉNER MIHÁLY (Medgyesegyháza, 1923 – Budapest, 2009) Kossuth-díjas, magyar festő, grafikus, szobrász, keramikus és bábtervező. A képző- és iparművészet több ágában is kipróbálta tehetségét. Neoavantgárd, expresszív jellegű, szürrealis alkotásai a 20–21. század egyik, jeles művészegyéniségévé avatták. A Magyar Képzőművészeti Főiskolán folytatott tanulmányokat 1942-től 1947-ig, mesterei Rudnay Gyula, az alföldi iskola festője, és Elekffy Jenő voltak. Huzamos ideig munkatársa volt az Új Auróra című művészeti folyóiratnak, amelybe gyakran írt 20. századi, jeles magyar művészekről. A szegedi Tiszatájban, az Élet és Irodalomban meg önálló kötetekben (*Diabolikon*, Békéscsaba, 1988; *Kézki-rágások*, Budapest, 1997) is jelentek meg művészeti írásai. Budapesten hunyt el életének nyolcvanhetedik évében. Díjak (válogatott): Munkácsy Mihály-díj (1978); Érdemes művész (1984); Kiváló művész (1989); Kossuth-díj (1995); Klebelsberg-díj (2002); Hazám-díj (2004); Prima díj (2005).

OROSZ GELLÉRT (Jászládány, 1919 – Budapest, 2002) festő, Orosz Balázs festő édesapja. A Magyar Képzőművészeti Főiskola hallgatójaként Szőnyi István és Barcsay Jenő tanította, később tanárségdként működött Barcsay mellett. Az 1940-es évek első felében készítette első, nonfiguratív műveit, az évtized végétől pedig az ún. Négyesfogát tagja volt. Társaival, Nuridsány Zoltánnal, Jánossy Ferencsel és Sugár Gyulával közösen próbálták összehangolni a modern művészetet és a szocreált. 1945 és 1948 között került közelebbi kapcsolatba Gyarmathy Tihamérral, míg Jánossy Ferencsel többször állítottak ki a Fényes Adolf Teremben. 1961–1962-ben a Kassák-kör összejöveteleit rendszeresen látogatta. Első, önálló kiállítását a római Galleria Testában rendezte. Díjak: Italia 2000-kiállítás ezüstérme, Nápoly (1978).

ANGYALFÖLDI SZABÓ ZOLTÁN (Budapest, 1929 – Budapest, 2014). A Képzőművészeti Főiskola festőszakán 1958-ban fejezte be tanulmányait. A művész sajátos helyet foglal el századunk második felének képzőművészetében. Olyan egyéniség, aki östehetségként indul, tanárai is csak egyengetni tudták útját, alakítani mindig robbanásra kész egyéniségét, de eltéríteni

a maga választotta útról, eszményeitől nemigen lehetett. Kevés olyan következetes, önmagához és művészetéhez hű művészt ismerünk korunkban, mint Szabó Zoltán. Mindig ideáit, benső elégedetlenségeit festette. Ecsettel, szénnel, ceruzával, rá jellemző, monumentális expresszivitással. Tizenhárom-tizennyolc évesen élte át a háborút, ezért festette korai *Deportálás* vásznát, *Golgotáját*, *Megfeszítetjét*. Szabó Zoltán kilencvenes években készített, nagy méretű rajzai között több ízben jelenik meg a megcsúfolt, megalázott, szenvedései középette emberré lett *Istenfia*. Díjak: Gyarmathy Tihamér-díj (2011); Táncsics Mihály-életműdíj (2007); Munkácsy-díj (1969).

PAPP OSZKÁR (Budapest, 1925 – Budapest, 2011) Kossuth-díjas, magyar festő, tüzőmáncművész, művészetszervező. A budapesti Képzőművészeti Főiskolán Bencze László, Bernáth Aurél és Szőnyi István voltak a mesterei. 1947-ben a prágai Világifjúsági Találkozó-küldöttségnek tagja, 1948-ban a NÉKOSZ-együttessel látogatott Párizsba. 1950 és 1975 között falképeket és mozaikokat restaurált a Műemlékvédelmi Hivatal megbízásából. Indulásakor az absztrakt-szürrealis (*Szürenon*) törekvésekhez kötődött, hatott látásmódjára Kállai Ernő és

Hamvas Béla világszemlélete, később egyre inkább a természet és a természetes folyamatok kutatása felé fordult. Díjak, elismerések: A Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje (2008); Kossuth-díj (2010).

SVÁBY LAJOS (Abádszalók, 1935) Kossuth-díjas, magyar festő, főiskolai tanár, a magyar neoexpresszionizmus egyik, kiváló egyénisége. Korai művei a monokróm festészet határait súrolják. Bibliikus témavilágot idéz az *Izsák feláldozása* (1971) című mű, ahol az apa valóban feláldozza fiát. Az 1975-ben készült *Örkény István arcképe* című munkán jelennek meg a háttéri elemek, szűk dobozterbe zárva, erőteljes rövidülésben ábrázolja az írórt. Az 1980 körül megjelenő pasztelképei konkrétabb távlatokat mutatnak, míg rajzain az időtlenséget, a térnélküliséget jeleníti meg. *Genesis* (1989) című rajzszorozatát (huszonkét rajz) a művésznek a Szent Földön tett látogatása inspirálta. Díjak, elismerések (válogatás): Munkácsy Mihály-díj (1973); Érdemes művész-díj (1985); Kossuth-díj (1994); Magyar Művészetért 2000-díj (2000); Prima Primissima díj (2005).

NÉMETH GÉZA (Rákoshely, 1944) festőművész. Festőnek készült, mégis építészetet tanult, majd visszakanyarodott a festészethez. 1984-ben meghívta egy New York-i galéria, itt találkozott Emory Ladányi festőművész és bőrgyógyász orvossal, s az ő támogatásával hamarosan kiállítása nyílt a Brucato Art Galleryben. 1986-ban önálló kiállítást rendezett az Ariel Galleryben. Ezt követte a Village-ben egy újabb kiállítás (Esta Robinson Contemporary Art, New York) 1986-ban. Hazatért Magyarországra, de a következő évben nemzetközi pályázatot nyert, amelyet a Világbank hirdetett meg. Újabb egy évet töltött New Yorkban, s 1988-ban nagy kiállítást rendezett Washingtonban. Még az évben Budapesten bemutatta washingtoni kiállításáról hazahozott képeit, és itthon maradt. 1995-ben a budapesti Körmendi Galériában és az Újpest Galériában voltak kiállításai. 2000-ben a Vigadó Galériában önálló kiállításon láthatók a munkái. 2002-ben New Yorkban töltött hat hónapot, ahol elkészült *Profécia* című sorozata. 2003 tavaszán a New York-i Reinhold Brown Gallery állította ki a munkáit, s megjelent egy katalógus, amelyben az esszé Jonathan Goodman írta.

GERZSON PÁL (Hird, 1931 – Budapest, 2008) magyar festőművész. A Magyar Képzőművészeti Főiskolán diplomázott 1953-ban. Domanovszky Endre, Hincz Gyula és Kmetty János voltak a tanárai. Elsősorban tájélményből kiinduló festményei fokozatosan szakítottak a valóság természetű megőrkítésével. Mértani törvényekre épülő, sík hatású kompozíciói leginkább az európai festészet szín- és fényproblémáinak újbóli átélésére és azok korszerű megoldására tett színvonalas kísérletek. 1969-től Szigligeten is alkotott, ez a tény döntő mértékben megújította festészetét. A példaképének tekintett Egy József mellett Gerzson joggal tekinthető a Balaton festőjének. Táblakép-festészeti tevékenysége mellett murális munkák (gobelin, faintarzia, zománc, üvegablak) tervezésével és grafikával is foglalkozott. 1960 és 1974 között a Magyar Iparművészeti Főiskola, 1974-től a Magyar Képzőművészeti Főiskola tanárként dolgozott. Díjai: Munkácsy Mihály-díj (1969 és 1972); Érdemes művész (1987); A Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje (1994); Életműdíj (2006).

HARASZTÝ ISTVÁN (Pestszentimre, 1934) magyar szobrász, a kinetikus művészet jelentős képviselője. A hazai, mobil szobrászat közkedvelt alkotója (beceneve Édeske). Autodidakta művész. A fanyar humorú, sok esetben szatirikus mondanivalót hordozó alkotásai nagy feltűnést keltek már az 1970-es években. Számos esetben éles kritikát fogalmazott meg a Kádár-rendszer működésével kapcsolatban. Ennél fogva hosszú évekig nem kapott kellő teret művészetére. Kenyerét tanítással kereste, 1957 és 1965 között műszaki ismereteket tanított egy szakmunkásképző iskolában. 1975-1976-ban a kaposvári Csiky Gergely Színházban szcenikus. Kinetikus alkotásai közül talán leghíresebbek az *Acélmosoly*, a *Fügemagó* (1970) és az *Agyágyú* című szerkezetek. Díjak, elismerések (válogatás): Kassák Lajos-díj, Magyar Műhely, Párizs (1975); Kanadai Szobrászok Szövetsége tiszteletbeli díja (1987); Munkácsy Mihály-díj (1988); Érdemes művész (1996); Kossuth-díj (2000); Prima díj (2010).

tanított egy szakmunkásképző iskolában. 1975-1976-ban a kaposvári Csiky Gergely Színházban szcenikus. Kinetikus alkotásai közül talán leghíresebbek az *Acélmosoly*, a *Fügemagó* (1970) és az *Agyágyú* című szerkezetek. Díjak, elismerések (válogatás): Kassák Lajos-díj, Magyar Műhely, Párizs (1975); Kanadai Szobrászok Szövetsége tiszteletbeli díja (1987); Munkácsy Mihály-díj (1988); Érdemes művész (1996); Kossuth-díj (2000); Prima díj (2010).

PAUER GYULA (Budapest, 1941 – Budapest, 2012) szobrász, konceptuális és performansz művész, látványtervező, Kossuth-díjas képzőművész, a magyar neoavantgárd képzőművészek egyik, kiemelkedő egyénisége. Az 1960-as évek elején a Képzőművészeti Alap kivitelezőstúdiójában, majd 1966-tól a Magyar Filmgyárban sikerült munkát kapnia. 1965-ben tagja lett a Szüenon művészcsoporthoz, amelyet többek között Csáji Attila, Csutoros Sándor, Harasztý István, Haris László, Molnár V. József, Pauér Gyula, Türk Péter és mások alkottak, akik elsősorban a hazai és közép-kelet-európai problematikákat elemezték. Díszleteivel több alkalommal is elnyerte a kritikusok díját. Rengeteg tapasztalatot szerzett már a gipszformázásban, a filmes és a színházi illúzióteremtésben, amikor 1985-től vállalta a szellemi szabadfoglalkozás státuszt. 1994-től a Film- és Színházművészeti Főiskolán tanított. 1996-ban beválasztották a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagjainak sorába. Díjak, elismerések (válogatás): Munkácsy Mihály-díj (1993, 1999); Kossuth-díj (2005).

ban a hazai és közép-kelet-európai problematikákat elemezték. Díszleteivel több alkalommal is elnyerte a kritikusok díját. Rengeteg tapasztalatot szerzett már a gipszformázásban, a filmes és a színházi illúzióteremtésben, amikor 1985-től vállalta a szellemi szabadfoglalkozás státuszt. 1994-től a Film- és Színházművészeti Főiskolán tanított. 1996-ban beválasztották a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagjainak sorába. Díjak, elismerések (válogatás): Munkácsy Mihály-díj (1993, 1999); Kossuth-díj (2005).

MEZEI OTTÓ (Békés, 1925 – Budapest, 2004) magyar művészettörténész. A Képzőművészek Batthyány Körének tagja volt. 1951 és 1968 között általános iskolai és középiskolai tanárként tevékenykedett. Közvetlenül ezt követően 1986-ig a Magyar Iparművészeti Főiskola művészettörténész tanára, majd a Magyar Nemzeti Galéria és a Népművelési Intézet tudományos főmunkatársa volt. Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen és a Magyar Iparmű-

szeti Főiskolán a XX. századi művészetről adott elő, tanfolyamokat szervezett és vezetett. Díjai, elismerései: A Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje (művészettörténeti munkásságáért) (1996); Művelődési Minisztérium díja (2000).

PÁRKÁNYI RAAB PÉTER (Balassagyarmat, 1967) magyar szobrász. 1987-ben kezdte el tanulmányait a Magyar Képzőművészeti Főiskolán, ahol mesterei: Kiss István és Jovánovics György voltak. A kilencvenes években kibomló, elsősorban monumentális alkotásokban ölt testet munkássága. Kőből és fából faragott, valamint bronzból öntött és gyakran többféle anyagot – általában követ és bronzot – és megmunkálásmódot alkalmazó-ötöző művek sorakoznak természetben egymás mellett. Hat, egész alakos portrészobrot készített 2002-ben az Új Nemzeti Színház szoborparkjába. Díjai: Gundel Művészeti Díj, Magyarország (2009); Balassagyarmat Város Diszpolgára díj (2002); Magyar Művészeti Akadémia Arany Oklevele (1998).

SCHRAMMEL IMRE (Szobathely, 1933) a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas, magyar iparművész, keramikus, az MMA rendes tagja. A Magyar Iparművészeti Főiskolán Borsos Miklós és Gádor István voltak a mesterei. A diploma kézhez vétele után hamarosan bekerült tanítani a Magyar Iparművészeti Főiskolára, ahol egyetemi tanári kinevezést kapott. Ismeri a klasszikus kerámiamesterség minden csínját, ő maga pedig az új technikák egyik bevezetője, így nem csoda, hogy nemcsak mestertanárként, hanem vendégtanárként is működött Amerikában. A Nemzetközi Kerámia Akadémia vezetőségi tagja, majd alelnöke. Díjak, elismerések (válogatás): Munkácsy Mihály-díj (1966); II. Országos Kerámia Biennálé I. díja (1970); Francia Akadémia díja (1972); Janus Pannonius-díj (1982); Érdemes művész (1987); Kossuth-díj (1991); Prima Primissima díj (2007); A Magyar Érdemrend középkeresztje (2013); A Nemzet Művésze (2014).

VÁRNAGY ILDIKÓ (Budapest, 1944) Munkácsy Mihály-díjas, magyar szobrászművész, pedagógus. A Magyar Képzőművészeti Főiskola hallgatójaként Somogyi Józsefnek volt a tanítványa. Középkolai tanár, majd 1979 óta szabadfoglalkozású képzőművész. Több művésztelep munkájában vett részt. 1995 óta a Magyar Szobrászok Társaságának tagja. Legfontosabb díjai: Munkácsy Mihály-díj (1991); az ankarai Ázsia-Európa biennálé díja (1992); a pécsi kisplasztikai biennálé első díja (1995).

MÁCSAI ISTVÁN (Budapest, 1922 – Budapest, 2005) magyar festő. Kezdetben az életképek, a portrék, a csendéletek, a szimbolikus alkotások, később az ember épített környezete, lakóhelye, Budapest jelentette számára festészetének fő tárgyát. A szürrealista, fotorealista, hiperrealista festészet és az objektív kiemelés mögött emocionális indíttatás jellemzi művészetét. Apai nagypapja Mácsán született, Arad megyében, innen a család neve. 1945-ben bekerült a budapesti Képzőművészeti Főiskolára, ahol Bernáth Aurél volt a mestere. Portréit, csend-

életeit, aktképeit aprólékos rajzossággal, visszafogott kolorittal, a quattrocento mestereit megidéző klasszikus arányossággal, kiegyensúlyozottsággal formálta meg. Budapesti ihletésű munkáival hazai és nemzetközi elismerést szerzett. Életművének fontos része nagyszámú, karakteres portréja. Díjai: Munkácsy Mihály-díj (1953, 1955); Pro Urbe Budapest (1995); Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt (2002).

A KÖRMENDI-CsÁK GYŰJTEMÉNY

Dr. Körmendi Anna ügyvéd és dr. Csák Máté építész, valamint családtagjaik több évtizede gyűjtik a kortárs magyar képző- és iparművészet alkotásait. Gyűjteményükben az egyik legtöbb alkotást felölelő, kortárs műtárgyanyag található. Kezdetben 19. és 20. századi műtárgyak alkották a gyűjtemény törzsanyagát, később figyelmük egyre inkább a 20. század második felének kiemelkedő, magyar alkotói felé fordult. A család a kilencvenes évek elején kezdett tudatos munkával a kortárs magyar gyűjtemény formálásába. Mára a magyar képző- és iparművészet szinte minden területén – festmény, szobor, kisplasztika, üveg, kerámia, textil, fotó és művészalbum – reprezentatív anyaggal rendelkeznek. A múzeumok kortárs kiállításaira rendszeresen kölcsönöznek, és számos, nagyszabású művész életmű-kiállítását valósították meg saját gyűjteményük anyagából más külföldi és belföldi intézményekben. Az évek során a magángyűjtemény kezelésének és a magyar kortárs művészek kiállítási lehetőségének bővítése érdekében megalapították a Körmendi Galériát, amely több helyszínen működött Budapesten és Sopronban.

A Körmendi–Csák Kortárs Magyar Képző- és Iparművészeti Gyűjteményt 1992 óta külföldön és belföldön egyaránt számos állami intézményben és múzeumban bemutatták. A hatalmas műtárgygyűjtes anyagában képviselve vannak a kortárs magyar művészet kiemelkedő jelentőségű mesterei (például *Barcsay Jenő, Gyarmathy Tihamér, Frey Krisztián, Kerényi Jenő, Lossonczy Tamás, Schéner Mihály*, valamint *Angyalföldi Szabó Zoltán, Birkás István, Dienes Gábor, Gyémánt*

László, Kokas Ignác, Katona Zsuzsa, Paizs László, Schrammel Imre, Sváby Lajos, Veres Sándor László, Várnagy Ildikó és még sokan mások), valamint elfeledett, vagy méltatlanul mellőzött festő- és szobrászművészek (*Orosz Gellért, Sugár Gyula, Kántor Lajos, Major János, Papp Oszkár, Veress Pál, Gábor Magda és Nagy Sándor*) alkotásai.

Az elmúlt negyedszázados tevékenysége során a Körmendi Galéria megrendezett mintegy *hatszáz* kiállítást a hozzájuk kapcsolódó katalógusokkal. Kiadásukban elkészült több mint *negyven kötet*, a kortárs magyar művészeket bemutató monográfiasorozat és közreműködve más kiadókkal további tizenkét kötet.

Elkészítettek *huszonhat* olyan, professzionális dokumentumfilmet, amelyek a művészek életébe és az alkotás folyamatába engednek betekintést, ezek és több száz kulturális eseményről szóló felvétel megtekinthető a YouTube-on. 2010 és 2013 között létrehozták a *Körmendi–Csák Fotográfiai Gyűjteményt*, amelynek összefoglaló kötete *Analóg, 21 fotóművész a XX. századból* címmel jelent meg.

Dr. Körmendi Annának és dr. Csák Máténak 1993-ban a Képzőművészeti Egyetem a *PRO ARTE ET DOCTRINA ACADEMIA ARTIUM HUNGARICA Emlékérmet* adományozta a főiskoláért végzett tevékenységük elismeréséül, míg 1999-ben Göncz Árpád a *Köztársasági Elnök Arany Emlékérmével* ismerte el a házaspár munkáját. 2006-ban dr. Körmendi Anna a magyar kultúra külföldi népszerűsítéséért *Pro Európa-díjat* kapott. 2008-ban a Sopron Megyei Jogú Város önkormányzata a házaspárt *Sopronért Emlékéremmel* tüntette ki. ♡

LYUKASÓRA KÜLÖNSZÁM

XXVI. évfolyam, 2. szám.
2017/2.

A szerkesztőbizottság tagjai:
Alföldy Jenő, Agh István,
Bertalan Tivadar, Czigány György,
Dobai Péter, Gyulai Líviusz,
Iancu Laura, Kalász Márton,
Prőhle Gergely, Rózsássy Barbara,
Szakonyi Károly, Tóth Éva

Főszerkesztő: Sággy Ildikó
Főmunkatárs: Szakonyi Károly
Művészeti vezető: Kő Pál
Művészeti szerkesztő: Réti Attila
Olvasószerkesztő: Pécsi Tibor
Rovatvezető: Ughy Szabina
Titkárságvezető: Őri-Kiss Gyöngyi

Szerkesztőségi postacím:
1052 Budapest,
Városház u. 7., fsz. 15.
Telefon: 233-6951.
Mobil: 06-20-465-9232.
E-mail: iroegy@gmail.com.

Kiadja: Magyar Írók Egyesülete
Elnök, kiadóigazgató:
Szakonyi Károly

Nyomdai kivitelezés:
Pharma-Press Kft.
1037 Budapest, Vörösvári út
119-121.
Felelős vezető: Dávid Ábel Dániel

Különszámunkat a Körmendi–Csák
Kortárs Magyar Képző-
és Iparművészeti Gyűjtemény
anyagaival illusztráltuk.

1

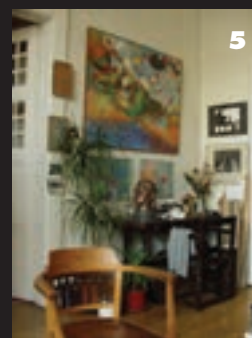
2

3

4

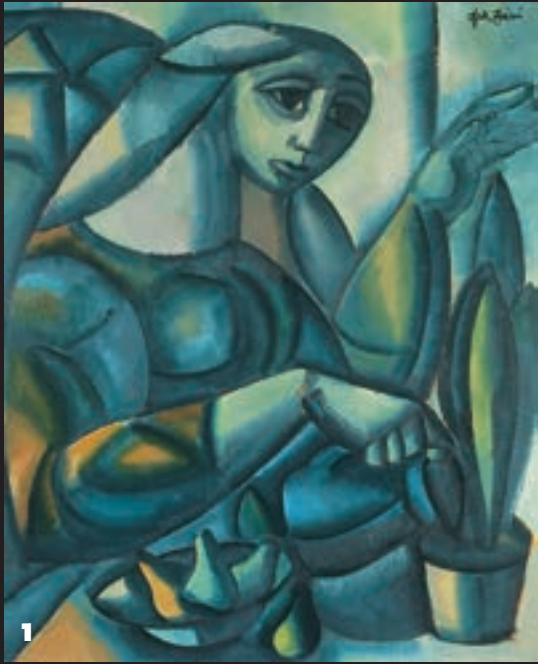

5

1. Dienes Gábor műteremlakásán
 2. Sopron, az Artner-palota udvara,
 Párkányi Raab Péter
 Lassított lónézés című szobra
 3. Az Artner-palota bejárata
 4. Angyalföldi Szabó Zoltán,
 Schéner Mihály, Haraszty István,
 Körmendi Anna és Maczon Ákos
 a galéria szolnoki
 kiállítás-megnyitóján
 5. Gerzson Pál műteremlakása
 6. Enteriőr az Artner-palotában

6

1

2

3

4

5

- 1. Angyal földi Szabó Zoltán: Lány virággal, 1995
- 2. Kokas Ignác: Éjszaka született, 2000
- 3. Orosz Gellért: Üdvös város, 1957
- 4. Schéner Mihály: Gyűrt és csurgatót, 1965
- 5. Csáji Attila: Sivatag II., 1969
- 6. Gerzson Pál: Vörös korong, 1975
- 7. Németh Géza: Vihar, 1987

6

7